ЦЕНТЪР ЗА ВИЗУАЛНА НАУКА

КАЛЕЙДОСКОП

ПОРЕДИЦА
ФАКТИТЕ РАЗКАЗВАТ

СВЕТЪТ В РИСК

СЕПТЕМВРИ
2023

УНИВЕРСИТЕТСКО ИЗДАТЕЛСТВО „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"

Научен редактор:
доц. д-р Марина Стефанова

Автори:
МАРИНА СТЕФАНОВА
ДЕСИСЛАВА БЕЛЕВА
КРИСТИНА МИРЧЕВА
ЕМИЛ ШАРАНКОВ

Превод:
Десислава Йорданова

Дизайн:
Велизар Гутов

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ "Св. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ" SOFIA UNIVERSITY "ST. KLIMENT OHRIDSKI"

Сдружение на завършилите Стопанския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

Стопански факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

Университетско издателство „Св. Климент Охридски"

ISSN: 978-954-9399-79-0

Всички информационни листове може да откриете на:

© 2023

Проект “Истории и факти за устойчивостта” се изпълнява с финансовата подкрепа на Столична община - Програма „Европа“ 2023 от Сдружение на завършилите Стопанския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ в партньорство“ със СУ

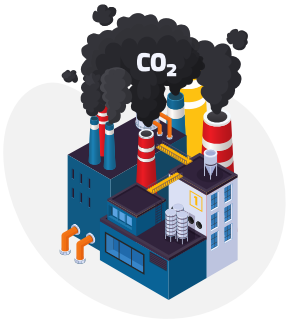
КЛИМАТИЧНИ ПРОМЕНИ

предизвикателства

ПРОЕКТ НА СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ КЪМ СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ • СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ •
СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
основан 1888 г.

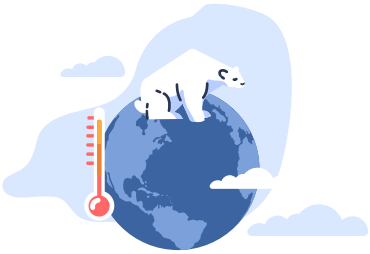
Климатичните промени са причината днес да сме свидетели на все по-горещо време, повече дъждове и покачване нивата на морското равнище. Това, естествено се отразява негативно на нашия живот и на природата около нас – на водата, която пием, на градовете, в които живеем, на здравето ни и на биоразнообразието.

Важно е да разграничаваме термините и прогнозите за "климат" и "време". „Времето“ показва какво ще се случи за следващите няколко часа или дни и може да е променливо. „Климатът“ се отнася до средните показатели за времето през определен период, например, средната температура или количеството дъжд за цяла година.

Как работи въглеродния диоксид?

- Промените в количеството енергия, което Земята получава и излъчва, могат да затоплят или охлаждат въздуха. Например, парниковите газове затоплят Земята, докато някои други частици в атмосферата я охлаждат.
- Високите нива на парниковите газове, които хората генерират, засилват естествения ефект на затопляне на Земята, тъй като задържат повече топлина. Някои парникови газове са по-силни от други. От тези газове най-значим е въглеродният диоксид (CO_2), защото се създава в най-големи количества.
- Количеството парникови газове, които хората генерират в световен мащаб, се равнява на енергията от изгарянето на **13** милиона барела петрол всяка минута.

Други климатични фактори

- В отговор на човешкото влияние, климатът също се променя. Например, когато времето става по-топло, в атмосферата има повече водни пари, което от своя страна допълнително засилва затоплянето, защото водната пара е мощен парников газ.
- Ледът е бял и само цветът му способства голяма част от слънчевата радиация да се отразява обратно в космоса. Когато ледът от полюсите се топи, ледените степи потъмняват, а водата се оттича в океаните и така тъмните води на океаните поглъщат още повече слънчева радиация, тъй като има по-малко лед, който да отразява слънчевата светлина.

Въздействие на човека върху климата

- Нито природните процеси (вулкани и слънчева активност), нито човешката дейност (като изпускане на парникови газове) сами по себе си могат да обяснят затоплянето на Земята от 1850 г. насам.
- През 2013 г. Междуправителствената група по изменение на климата (IPCC) заключава, че: „Изключително вероятно е (>95 % сигурност), че човешката дейност причинява затоплянето от средата на 20 век.“

Ефект върху физическите системи

- През 2021 г., средните световни температури са били с около **0.84°C** (**1.51°F**) по-високи, отколкото средната температура през 20-ти век.
- От 1880 г. насам, най-горещата година е била 2016-а, а 2020-а е на второ място. Температурите през 2020 г. бяха рекордно високи, а океанските температури достигнаха най-високите си нива. Седем от най-топлите години от 1880 г. са били след 2014 г., а през 2021 г. средната годишна температура е над средното ниво за 45-та поредна година.
- През 2021 г. температурите в Арктика са с **1.1°C** над средните за периода 1981-2010 г., затова ледовете в Арктика стават по-тънки, по-млади и по-малко разпространени. През 2021 г. площта на вечните ледове е намаляла **12** пъти от 1979 г. насам, като в момента е **4.92** милиона км^2.
- През 20-ти век морското равнище в световен мащаб се е повишило между **17** и **21 см**, след като преди това, в продължение на хиляди години е оставало стабилно.
- Снежната покривка в Северното полукълбо значително намалява. От 1967 до 2012 г. обхватът ѝ е намалял с около **53%** през юни и около **7%** през март и април.

КЛИМАТИЧНИ ПРОМЕНИ

предизвикателства

ПРОЕКТ НА СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ КЪМ СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ • СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ •

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"
основан 1888 г.

През последните 50 години тези промени се случват по-видимо и по-бързо. В същото време, учените в световен мащаб вече имат инструментите и разработват прецизни климатични модели, които, могат да предскажат промените в климата. Тези модели доказват, че парниковите газове, които човечеството генерира, влияят неблагоприятно на климата на Земята и предизвикват нейното затопляне.[1]

В резултат от увеличаването на парниковите газове в атмосферата, по-малко от енергията, която Земята получава от слънцето, се връща обратно в космоса и това води до трайно затопляне на нейния климат. Дори ако спрем изпускането им днес, негативните климатични промени ще продължат още векове наред.

Повишаване на температурата

- Според IPCC (Междуправителствената група по климатични промени), до 2035 г. температурата може да се повиши от **0.3** до **0.7° C** (**0.5-1.3° F**).[2]
- Очаква се глобалните температури да се повишат съответно с **0.4-2.6° C** (**0.7-4.7° F**) между 2045 - 2065 г., и с **0.3-4.8° C** (**0.5-8.6° F**) между 2081 - 2100 г., спрямо периода 1986-2005 г. След 1970 г., температурите са нараствали със скорост от **1.7° C** на век, което е по-бързо от предишните 7 000 години.[3]
- Затоплянето не означава само по-високи средни температури - броят и интензитетът на екстремно горещите дни също ще се увеличат.

Промени в океаните

- Моделите предсказват увеличение на морското равнище между **26** и **77** см за всеки **1° C** увеличение на температурата. Това ще се случи едновременно поради термичното разширение на океаните и поради топенето на ледниците и ледените шапки.[4]
- Океаните абсорбират около **27%** от човешките емисии на CO_2, което увеличава киселинността на водата. Това ще засегне критично кораловите рифове дори при най-оптимистичните прогнози.[5]

Последствия за хората и природата

- Ефектите от климатичните промени ще се различават в различните региони, но ще наложат допълнителни разходи в свързаната световна икономика, които ще се увеличават с увеличаването на температурите.
- Комбинацията от климатичните промени и свързаните с тях смущения и други глобални процеси ще изтощи капацитета на много екосистеми, които крепят крехкия баланс на живота на Земята. Рискуваме да бъдем свидетели на масово изчезване на видове, несигурност при добива на храна и драстични ограничения на човешката дейност.
- Въпреки че по-високите концентрации на CO_2 и лекото повишаване на температурата могат да повишат добивите на културите, отрицателните ефекти върху здравето на растенията и влажността на почвата водят до по-ниски добиви. Засиленото влошаване на почвата и водните ресурси в резултат на промените в температурата и валежите ще постави допълнително напрежение върху селското стопанство в определени региони.[6]
- Ако средната глобална температура се повиши с **2°C**, почти всяко лято ще бъде по-горещо от най-топлите **5%** от летата досега.[7]
- Повишените температури и промените във валежите биха променили географския обхват и сезонността на болестите, пренасяни от комари и други насекоми.[8]

Последствия за биологичните системи

- Затоплянето влияе на животните и растенията, променяйки сезоните и условията, при които те се развиват, както и обхвата на тяхните хабитати.
- Промените в климата смущават и връзките между различните животински видове, например между хищниците и техните плячки.[9]
- Затоплянето, което вече е настъпило, засяга биологичното време (фенология) и географския обхват на растителните и животинските общности.[10]

[1] U.S. Global Change Research Program (2009) Global Climate Change Impacts in the U.S.

[2] Intergovernmental Panel on Climate Change (2013) Climate Change 2013: The Physical Science Basis

[3] Intergovernmental Panel on Climate Change (2013) Climate Change 2013: The Physical Science Basis

[4] IPCC (2023) Synthesis Report of the IPCC Sixth Assessment Report (AR6) Longer report

[5] IPCC (2023) Synthesis Report of the IPCC Sixth Assessment Report (AR6) Longer report

[6] National Research Council (2011) Climate Stabilization Targets: Emissions, Concentrations, and Impacts over Decades to Millennia.

[7] National Research Council (2011) Climate Stabilization Targets: Emissions, Concentrations, and Impacts over Decades to Millennia.

[8] National Research Council (2011) Climate Stabilization Targets: Emissions, Concentrations, and Impacts over Decades to Millennia.

[9] National Research Council (2009) Ecological Impacts of Climate Change.

[10] Secretariat of the Convention on Biological Diversity (2010) Global Biodiversity Outlook 3

ГОРИ
предизвикателства

ПРОЕКТ НА СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ КЪМ СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ • СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ •
СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"
основан 1888 г.

Горите покриват почти една трета от земната повърхност[1] и са дом на по-голямата част от сухоземните животни. Горите играят изключително важна роля в нашата икономика и общество, като създават работни места и осигуряват храна, лекарства, материали, чиста вода. Те са ключов фактор за формирането и поддържането на жизнена среда. Опазването на горските екосистеми също така намалява риска от зоонозни заболявания и пандемии.

Факти за горите

- В горите растат **60 000** различни видове дървета, живеят **80 %** от земноводните видове, **75 %** от видовете птици и **68 %** от видовете бозайници по света.[2]
- Те действат като въглеродни поглътители, абсорбирайки CO_2 от атмосферата, и осигуряват доходи за около **25 %** от световното население, повечето от които – местни общности.[3]
- Най-големите горски територии в ЕС са в Швеция (**28** милиона хектара), Финландия (**22** милиона хектара) и Испания (**19** милиона хектара), според оценките за 2020 г.[4]
- През 2020 г. общата брутна добавена стойност, генерирана от горското стопанство и дърводобивната индустрия в ЕС, е **23.2** милиарда евро. В абсолютно изражение тези индустрии генерират най-големи приходи във Финландия (**4.0** милиарда евро), Швеция (**3.2** милиарда евро) и Франция (**2.8** милиарда евро) през 2020 г.[5]
- Най-високите нива на производителност на труда в ЕС са регистрирани във Финландия (**190 800 €** на заето лице) и Франция (**99 900 €** на заето лице), докато в другия край на обхвата са генерирани в Кипър (**4 300 €** на заето лице) и Гърция (**6 500 €** на нает лице)
- и България (**9 000 €** на нает лице).[6]
- За периода 2013—2018 г. на територията на ЕС само **49 %** от горските местообитания са в добро състояние.[7]

Обезлесяването е процес на трайно премахване на дървета от гора. То може да включва разчистване на земята за земеделие и животновъдство, използване на дървения материал за гориво, строителство или производство. Днес скоростта на загуба на гори по света е тревожна.

Обезлесяване

- Повече от половината тропически гори в света са унищожени от 1960 г. до днес.
- Според Организацията на ООН за прехрана и земеделие между 1990 г. и 2020 г. около **420** милиона хектара гори са изгубени поради обезлесяване.[8]
- Загубата протича главно в трите големи горски басейна на Амазонка (Южна Америка), Конго (Централна Африка) и Югоизточна Азия.
- Обратният процес протича в ЕС, където горите са се увеличили с **10 %** между 1990 г. и 2020 г. Въпреки това, приблизително **65 %** от нетния годишен прираст на дървесина в горите на ЕС е изсечен през 2020 г.[9]
- Според сателитни данни, между 2002 г. и 2019 г. глобалната загуба на тропически гори е средно **3.36** милиона хектара годишно — площ, по-голяма от Белгия.
- През 2019 г. всека минута светът губи по 30 футболни игрища на първична тропическа гора.[10]
- За една година (2018 г.) Гана отчита 60-процентен скок в загубата на първични гори.

Причина: индустриално земеделие

Преобразуването на гори в обработваема земя е основният двигател на загубата на гори.

- Естественият хранителен режим на добитъка е отговорен за почти **40 %** от глобалното обезлесяване.
- Според Организацията на ООН за прехрана и земеделие, земеделието причинява най-малко **50 %** от глобалното обезлесяване, главно за производството на палмово масло и соя.
- В Европа преобразуването на земята в обработваема представлява около **15 %** от обезлесяването, а други **20%** се използват за паша.

Причина: урбанизация

Градското и инфраструктурното развитие, строителството и разширяването на пътищата, представляват третата най-голяма причина за обезлесяване, и по-точно 6+% от общото обезлесяване. **В Европа това е и основната причина.**

Причина: прекомерна експлоатация на дървесни ресурси

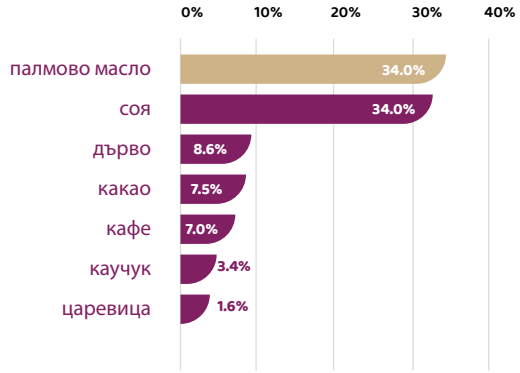
Други вредни дейности, причинени от човека, са свръхексплоатация на дървесина, включително за гориво, незаконна или неустойчива сеч.

Причина: изменение на климата

Изменението на климата е едновременно причина и следствие от обезлесяването на горите. Екстремните събития, които предизвиква, като пожари, суша и наводнения, засягат горите. От своя страна загубата на гори е вредна за климата, тъй като горите играят важна роля за осигуряването на чист въздух, регулирането на водния цикъл, улавянето на CO_2, предотвратяването на загубата на биологично разнообразие и ерозията на почвата.[11]

Потреблението на ЕС на стоки, произведени в обезлесени земи

Според оценката на въздействието на Европейската комисия 10% от глобалното обезлесяване е причинено от потреблението на световно търгувани стоки от обезлесени земи на европейските граждани, между които:[12]

[1] Deforestation and Forest Degradation | Threats | WWF (worldwildlife.org)

[2] FAO and UNEP (2020) The State of the World's Forests 2020. Forests, biodiversity and people. Rome.

[3] https://doi.org/10.4060/ca8642en

[4] ЕП (2021) Towards deforestation-free commodities and products in the EU, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/698925/EPRS_BRI(2022)698925_EN.pdf

[5] Eurostat (2022) Forests, forestry and logging, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Forests,_forestry_and_logging#Economic_indicators_and_employment

[6] Eurostat (2022) Forests, forestry and logging, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Forests,_forestry_and_logging#Economic_indicators_and_employment

[7] Eurostat (2022) Forests, forestry and logging, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Forests,_forestry_and_logging#Economic_indicators_and_employment

[8] FAO (2020) Global Forest Resources Assessment 2020. Main report, Rome. https://doi.org/10.4060/ca9825en

[9] Eurostat (2022) Forests, forestry and logging, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Forests,_forestry_and_logging#Economic_indicators_and_employment

[10] Deforestation and Forest Degradation | Threats | WWF (worldwildlife.org)

[11] Robinson, G. (2019) The five: areas of deforestation, The Guardian, https://www.theguardian.com/environment/2019/nov/24/the-five-areas-of-deforestation-amazon-ethiopia-siberia-papua-south-sudan, достъпено на 23.08.2023

[12] United Nations (2015) Government Subsidies for Agriculture May Exacerbate Deforestation, https://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/, достъпено на 22.08.2023

ВОДА
предизвикателства

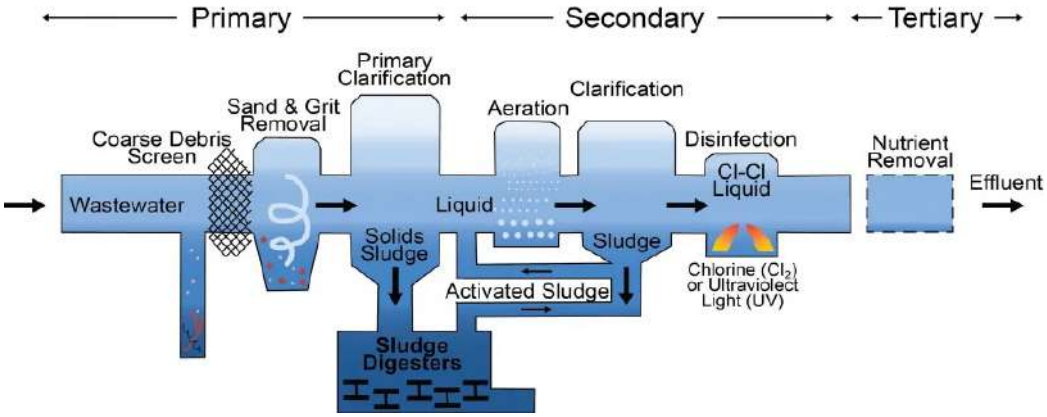
ПРОЕКТ НА СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ КЪМ СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ • СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ •
СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"
основан 1888 г.

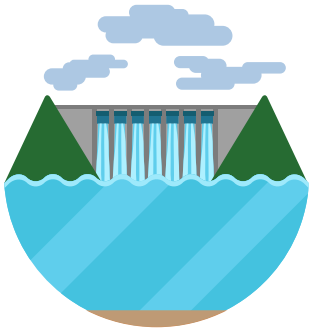
Замърсяване и въздействие

Замърсителите замърсяват приемните води по много начини: точкови източници, неточкови източници (напр. въздушни отлагания, селско стопанство), преливане на канализационни тръби, оттичане на дъждовни води, комбинирани преливания на канализационни тръби и хидроложки промени (напр. канализация и драгиране).

Излишъкът от хранителни вещества може да идва от селското стопанство, градския оток и пречистването на отпадъчни води и да причинява проблеми с качеството на водата, като прецъфтяване на водорасли и измиране на риба.[1]

Над 16% от домакинствата не се обслужват от обществена канализация и обикновено зависят от септични ями за пречистване и изхвърляне на отпадъчни води.[2] Неработещите септични системи могат да замърсят повърхностните и подземните води.[3]

Раздробяване на реките

Разпокъсването на реките доведе до значително влошаване на биоразнообразието, качеството на водата и естествените местообитания. Промяната в потока, причинена от язовири, може фундаментално да повлияе на местообитанията, потенциално над хиляди мили. Основните отрицателни въздействия на язовирите включват:

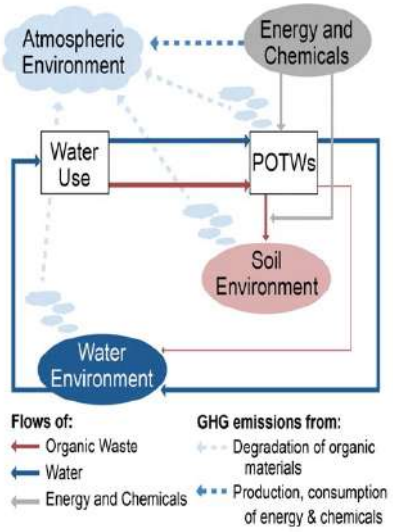
- Влошаване на биоразнообразието: възпрепятстваната миграция на рибите може да доведе до лишаване на цели водни екосистеми от източници на хранителни вещества и микроелементи, което оказва отрицателно въздействие върху останалата част от хранителната верига.
- Влошаване на качеството на водата, причинено от промени в температурата, съдържанието на кислород, циркулацията на хранителни вещества и в някои случаи, токсични химикали от мястото на язовира.
- Загуба на местообитание от промени в потока и натоварването на седиментите: изчерпаните потоци надолу по течението могат да засегнат крайбрежните делти. Реките могат да се откъснат от техните заливни равнини и влажни зони.

Европейските реки са най-разпокъсаните в света и само една трета от реките им имат „добро екологично състояние".[4]

В периода 1970 – 2012 г. количеството на видовете в реките, влажните зони и делтите е намаляло с 81% в Европа, като основният проблем за това е идентифициран, фрагментацията на реките по време на резултат от човешка дейност.[5]

Обезпокоителни факти

- **297 000** деца под пет години умират всяка година от диарийни заболявания поради лоши санитарни условия, лоша хигиена или опасна питейна вода.[6]
- **2 милиарда** души живеят в страни, изпитващи висок воден стрес.[7]
- **90%** от природните бедствия са свързани с времето, включително наводнения и суши.[8]
- **80%** от отпадъчните води се връщат обратно в природата, без да бъдат пречиствани или използвани повторно.[9]
- Около две трети от трансграничните реки в света нямат рамка за съвместно управление.[10]
- Селското стопанство причинява **70%** от глобалното отнемане на вода.[11]

Въздействия върху жизнения цикъл

- **2 милиарда** души нямат достъп до безопасно управлявани услуги за питейна вода.[12]
- Според Програмата на ООН за околна среда само **15%** от замърсителите в моретата плуват на морската повърхност; други **15%** са под водата, а **70%** остават на морското дъно.[13]
- Около **640 000** тона риболовни съоръжения се считат за изгубени, изоставени или захвърлени в световен мащаб. Тези „призрачни мрежи" продължават да улавят риба и други морски животни години и десетилетия наред.

Системите за пречистване на отпадъчни води намаляват въздействието върху околната среда във водоприемника, но създават и други въздействия през целия жизнен цикъл, главно чрез потреблението на енергия. Емисиите на парникови газове (ПГ) са свързани както с енергията и химикалите, използвани при пречистването на отпадъчните води, така и с разграждането на органичните материали в ПСОВ.

Социални и икономически въздействия

- Нарастването на населението и разрастването на градовете увеличават необходимата колекторна (канализационна) инфраструктура.
- **30%** на отпадъчни води се третират в съответствие със законодателството на ЕС.[14]
- В България домакинствата и някои отрасли в **332** градски зони генерират **7,1 млн.** п. е. отпадъчни води всеки ден, което е количество, еквивалентно на около **14 милиона** вани или **1,41 милиона m³**.[15]
- Градските отпадъчни води обаче трябва да бъдат пречистени преди заустване, за да се избегне замърсяване на околната среда. В България градските отпадъчни води се пречистват в **112** завода в цялата страна, преди да бъдат заустени.[16]
- В момента България инвестира **3 евро** на гражданин годишно за нова инфраструктура за събиране и пречистване, както и за обновяване на остарялата инфраструктура. Това е под средното за ЕС от **41 евро** на гражданин всяка година.[17]

[1] EPA (2022) How's My Waterway? Informing the conversation about your waters, U.S. Environmental Protection Agency

[2] U.S. Census Bureau (2019) American Housing Survey 2019 Summary Tables.

[3] U.S. EPA (2015) Why Maintain Your Septic System.

[4] WWF (2016) Living Planet Report 2016. Risk and resilience in a new era. WWF International, Gland, Switzerland https://c402277.ssl.cf1.rackcdn.com/publications/964/files/-original/lpr_living_planet_report_2016.pdf?1477582118&_ga=1.148678772.2122160181.1464121326

[5] WWF (2016) Living Planet Report 2016. Risk and resilience in a new era. WWF International, Gland, Switzerland https://c402277.ssl.cf1.rackcdn.com/publications/964/files/-original/lpr_living_planet_report_2016.pdf?1477582118&_ga=1.148678772.2122160181.1464121326

[6] СЗО, УНИЦЕФ (2019) Годишен доклад на УНИЦЕФ, https://www.unicef.org/bulgaria/media/7156/file/BGR-Annual-report-2019.pdf.pdf

[7] Глобален доклад за устойчиво развитие на ООН за 2019 г., https://www.europarl.europa.eu-/doceo/document/TA-9-2019-0079_BG.html

[8] UNISDR Strategic Framework 2016-2021, United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNISDR), https://www.unisdr.org/files/51557_unisdrstrategicframework20162021pri.pdf

[9] Отчет на ЮНЕСКО за 2017, https://www.unesco-centerbg.org/wp-new/wp-content/uploads/2018/04/261971e.pdf

[10] Stockholm International Water Institute, https://siwi.org/

[11] Организацията на ООН по прехрана и земеделие, https://faolex.fao.org/docs/pdf/bul33621.pdf

[12] WHO/UNICEF (2019) Световна здравна организация Питейна вода (who.int)

[13] Програмата на Организацията на обединените нации за околната среда (UNEP)

[14] Water Information System for Europe: WISE, Bulgaria. (n.d.), https://water.europa.eu/freshwater/countries/uwwt/bulgaria

[15] Water Information System for Europe: WISE, Bulgaria. (n.d.), https://water.europa.eu/freshwater/countries/uwwt/bulgaria

[16] Water Information System for Europe: WISE, Bulgaria. (n.d.), https://water.europa.eu/freshwater/countries/uwwt/bulgaria

[17] Water Information System for Europe: WISE, Bulgaria. (n.d.), https://water.europa.eu/freshwater/countries/uwwt/bulgaria

ЕНЕРГИЯ
предизвикателства

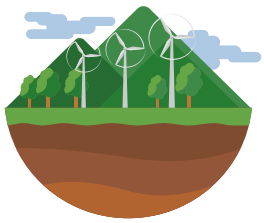
ПРОЕКТ НА СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ КЪМ СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ • СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ •
СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"
основан 1888 г.

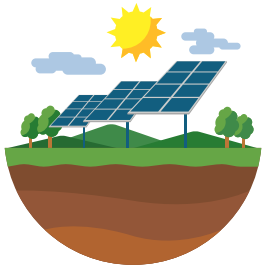
Екологично чистата, ефективна и сигурна енергия е от решаващо значение за производителността, конкурентоспособността и растежа. Недостигът на енергийни ресурси за задоволяване нуждите на човечеството от електроенергия поражда енергийния проблем. За да обясним съвременното му състояние, нужно е да се проследи как човек е използвал енергийните ресурси през различните етапи на съществуването си. При съвременното потребление на енергия съществуващите запаси на енергийни ресурси на Земята според някои учени ще стигнат още за около 150 години.[1] Докато енергията е от съществено значение за съвременното общество, повечето първични източници са неустойчиви. Настоящият микс от горива е свързан с множество въздействия върху околната среда, включително глобално изменение на климата, киселинен дъжд, консумация на прясна вода, опасно замърсяване на въздуха и радиоактивни отпадъци.

Модели за употреба

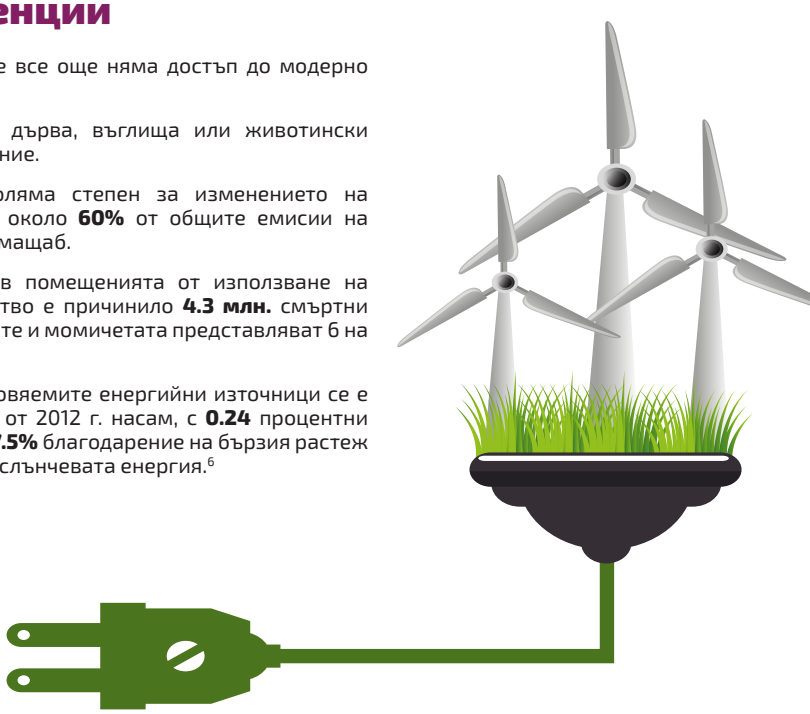
- Върху развитието на енергетиката днес най-голямо въздействие оказва положението с нефта и газа на световния пазар. С това е свързана развилата се енергийна криза в началото на 70-те години на XX в., когато страните от Близкия изток рязко повишават цената на нефта.[2]
- Енергийната криза предизвиква и развитието на техническия прогрес. Тогава се създават най-големите танкери за превозване на нефт. Строят се големи наземни и подводни нефто- и газопроводи. Възниква масово производство на морски платформи за нефтодобив. Разработват се нови методи за откриване на нефт и газ.[3]
- Двата основни стълба на сектора за производство на електроенергия са въглищата и ядрената енергия. България е основен производител и износител на електроенергия в региона и играе важна роля в енергийния баланс на Балканите. Стратегическото географско положение на страната я прави основен център за транзит и дистрибуция на петрол и газ от Русия към Западна Европа и други балкански държави.[4]

Енергийни тенденции

- **13%** от световното население все още няма достъп до модерно електричество.
- **3 млрд.** души разчитат на дърва, въглища или животински отпадъци за готвене и отопление.
- Енергията допринася до голяма степен за изменението на климата, като представлява около **60%** от общите емисии на парникови газове в световен мащаб.
- Замърсяването на въздуха в помещенията от използване на горивни горива за домакинство е причинило **4.3 млн.** смъртни случая през **2012 г.**, като жените и момичетата представляват 6 на всеки **10** от тях.[5]
- През 2016 г. делът на възобновяемите енергийни източници се е увеличил с най-бързия темп от 2012 г. насам, с **0.24** процентни пункта, и е достигнал почти **17.5%** благодарение на бързия растеж на водната енергия, вятъра и слънчевата енергия.[6]

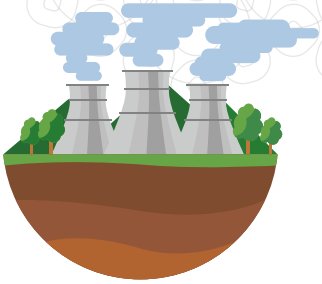

Факти

Данните за енергийната бедност в България са ограничени. Въпреки това в доклад от 2018 г. на Обсерваторията за енергийната бедност на ЕС се посочва, че България се представя по-лошо от средното за ЕС по определени измервания, включително % на домакинствата, които биха могли да поддържат домовете си достатъчно топли през 2017 г.

В доклада на IAEE се отбелязва, че „специфичните мерки и социални политики" за три ключови фактора на енергийната бедност в България са „неефективни". Те включват ниски доходи, високи цени на енергията и лошо качество на сградите, тъй като се фокусират върху ограничена част от населението с ограничен стандарт за отопление.

- Енергийната бедност е свързана със състояние на постсоциалистическо възстановяване. Според книгата „Енергийна бедност в Източна Европа: Скрити географии на лишения" от Стефан Бузар, енергийната бедност се е появила в бившите комунистически/съветски съюз нации. Всъщност половината от съвременните шест нации, които частично съставляват комунистическия Източен блок и сега са членки на ЕС, се класират в последните 10 на Европейския индекс на енергийна бедност за 2019 г.[7]
- За да спестят пари, българите се насочиха към опасни алтернативни източници на отопление на ток. Освен с протести българите се борят срещу високите разходи за ток с мерки, които рискуват качеството им на живот. Те не отоплявят домовете си или разчитат на въглища и дърва. Това причинява повече замърсяване на въздуха, според книгата на Палгрейв Макмилан „Предизвикателствата на търсенето на енергия в Европа".
- Енергийната бедност в България е широко разпространена. Обсерваторията на ЕС за енергийна бедност съобщи, че „някои социално-икономически групи са особено уязвими към енергийна бедност".
- Българското правителство полага усилия. Със Закона за енергийната ефективност беше създаден Български фонд за енергийна ефективност и възобновяеми източници (ФЕЕФИ), който подпомага и финансира проекти за енергийна ефективност в страната. Хидротермална, геотермална и слънчева енергия са сред допустимите за получаване на средства.

Заключение

Тези седем факта за енергийната бедност в България показват, че това е реален проблем въпреки статута на страната в Световната банка като нация с доходи над средните. Твърде много хора не могат да си позволят да отоплят правилно домовете си. Поради липса на достъп до газ, хората трябва да използват по-скъпия вариант на електричество или просто да отоплят недостатъчно домовете си.[8]

[1] Amanda Ostuni, Photo: Flickr, JULY 12, 2020 https://elproblem.alle.bg/%D0%B5%D0%B-D%D0%B5%D1%80%D0%B3%D0%B8%D0%B5%D0%BD-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC/

[2] https://elproblem.alle.bg/%D0%B5%D0%B-D%D0%B5%D1%80%D0%B3%D0%B8%D0%B5%D0%BD-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC/

[3] Rayner, Tim; Szulecki, Kacper; Jordan, Andrew J.; Oberthür, Sebastian (2023). "Handbook on European Union Climate Change Policy and Politics (open access)". Retrieved 20 July 2023.

[4] https://www.trade.gov/country-commercial-guides/bulgaria-energy

[5] Ciucci, Matteo (September 2022). "Energy policy: general principles | Fact Sheets on the European Union". European Parliament. Retrieved 1 April 2023.

[6] https://ecologica.bg/goal-7-affordable-and-clean-energy/

[7] „Енергийна бедност в Източна Европа: Скрити географии на лишения", Стефан Бузар

[8] https://borgenproject.org/energy-poverty-in-bulgaria/

ПЛАСТМАСА
предизвикателства

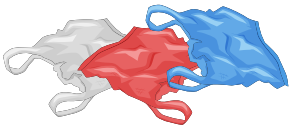
ПРОЕКТ НА СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ КЪМ СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ • СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ •
СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"
основан 1888 г.

Пластмасата стои зад многобройни технологични постижения и огромен набор от продукти, създавайки значими ползи за обществото. Поради разнообразието, гъвкавостта, ниската цена и издръжливостта им, тяхната глобална употреба днес надхвърля повечето други изкуствени материали в почти всички индустриални сектори. Тъй като бързо нарастващото производство на пластмасови продукти за еднократна употреба надхвърля способността на света да се справи с тях, замърсяването се превръща в един от най-неотложните екологични проблеми.

Въздействие на пластмасата върху околната среда

- Масовото производство на пластмаса започва през 50-те години на XX век и нараства от **1.5 млн.** тона до настоящото си равнище от **280 млн.** тона годишно.
- Приблизително една трета от производството се състои от опаковки за еднократна употреба, които биват изхвърлени в рамките на една година.[1]
- Ако настоящите практики продължат, до 2050 г. в океана може да има повече пластмаса, отколкото риба по тегло.[2]
- За разлика от органичните материали, пластмасите изобщо не „изчезват" в природата и се натрупват в околната среда. Слънчевата светлина, солената вода и вълните раздробяват пластмасовите предмети на все по-малки късчета.
- Реките са основният източник на замърсяване на океаните с пластмаса. Те са артериите, които пренасят отпадъците от сушата до океана. **1000** реки са отговорни за около **80%** от речното замърсяване.[3]

Видове отпадъци по българското Черноморие

- Близо **85%** от отпадъците по българските плажове са съставени от пластмаса, като най-често срещани са фасове от цигари, пластмасови чашки, бутилки и капачки.
- Фасовете са най-често срещаният вид отпадък по плажовете през лятото, а през пролетта и есента са пластмасовите капачки.[5] Те са сравнително малки, направени са от полиетилен (PE) и са по-леки от морската вода. Това ги прави лесно мобилни при силното вълнение и ветрове.
- През 2017 г. България се нарежда на второ място по рециклиране на пластмасови отпадъци от опаковки в ЕС. Тогава са рециклирани **65%** от пластмасовите отпадъци* от опаковки, което е значително над средната стойност за ЕС (**42%**).[7]
- През 2016 г. всеки български гражданин е произвел средно **404 кг** битов отпадък. За Европа средната стойност на този показател възлиза на **482 кг/човек**.[8]
- Рециклирането в страната е под средното за ЕС. Тези стойности показват, че количеството изгорени (и, може би, компостирани) отпадъци в Европа е доста по-високо за сметка на депонирането.[9]

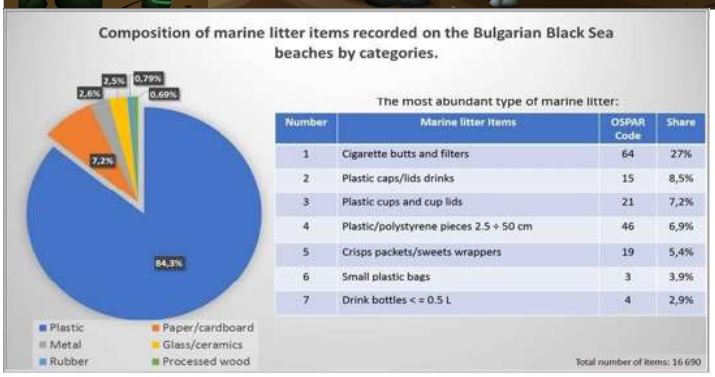

Какво се случва с изхвърлената пластмаса

- В Европа голяма част от пластмасовите отпадъци (около **25%)** попада на сметища, друга част се изгаря за извличането на енергия и горива. Делът на рециклирането варира силно по страни.[10]
- Около половината от пластмасата, която се събира за рециклиране, се изнася за преработка в страни извън ЕС. Сред причините за това са липсата на капацитет и финансови ресурси.
- През 2021 г. износът на отпадъци от ЕС към трети страни възлиза на **33 млн.** тона. По-голямата част от отпадъците са от черни и цветни метали, както и от хартия, пластмаса, платове и стъкло. Основните страни, които са приели отпадъците, са Турция, Индия, Египет и Швейцария.[11]
- Производството и изгарянето на пластмаса е генерирало през 2019 г. **850 млн.** тона парникови газове по света. Тези емисии могат да нараснат до **2.8 млрд.** тона през 2050 г.[12]
- Ниската степен на рециклиране на пластмасата в ЕС води до загуби за икономиката и замърсяване на околната среда. По оценки вложеният материал за пластмасова опаковка губи около **95%** от стойността си след първоначалното използване.[13]

Проблемът с рециклирането

Морски отпадъци по Българското Черноморие. Н. Бобчев 2018[4]

- Пластмасовите продукти, изготвени за различни производители, се отличават силно както от естетическа, така и от функционална гледна точка. Това затруднява и оскъпява процеса на преработка. Много е важно какъв материал получават фирмите за сортиране. До каква степен е замърсен, съдържа ли пластмаси, които не могат да се рециклират и как се обработва в последствие – чрез машини или на ръка. При сортирането на пластмаси най-често се използва сензорно сепариране. Сензорното сортиране се базира на рефлектираната енергия от сканирания материал. Материалът рефлектира различно количество енергия според своя вид и цвят.
- От друга страна, рециклираната пластмаса трудно може да се конкурира по цена и качество с първоначалния продукт.
- През 2018 г. търсенето на рециклирана пластмаса представлява **6%** от търсенето на пластмаса в Европа.[14]

Nr.	Winter		Spring		Summer		Autumn	
	Items	Count	Items	Count	Items	Count	Items	Count
1	Cigarette butts and filters	454	Plastic caps/lids drinks	738	Cigarette butts and filters	2624	Cigarette butts and filters	1352
2	Plastic caps/lids drinks	440	Drink bottles >0.5l	717	Plastic/polystyrene pieces 2.5cm> < 50cm	853	Plastic/polystyrene pieces 2.5cm> < 50cm	666
3	Plastic/polystyrene pieces 2.5cm> < 50cm	346	Plastic/polystyrene pieces 2.5cm> < 50cm	521	Plastic caps/lids drinks	421	Crisps packets/sweets wrappers	529
4	Cups and cup lids	341	Plastic caps/lids unidentified	502	Small plastic bags	362	Plastic caps/lids drinks	516
5	Drink bottles >0.5l	165	Drink bottles <=0.5l	437	Cups and cup lids	348	Cups and cup lids	420
6	Drink bottles <=0.5l	136	Cigarette butts and filters	338	Plastic caps/lids unidentified	234	Plastic caps/lids unidentified	383
7	Shopping Bags	135	Cups and cup lids	298	Crisps packets/sweets wrappers	233	Drink bottles >0.5l	306
8	Small plastic bags	125	Plastic pieces 2.5 >< 50 cm	262	String and cord (diameter < 1cm)	192	Drink bottles <=0.5l	222
9	Crisps packets/sweets wrappers	113	Other plastic/ polystyrene items	173	Drink bottles >0.5l	152	Small plastic bags	221
10	Plastic caps/lids unidentified	60	Crisps packets/sweets wrappers	170	Shopping Bags	107	Shopping Bags	180
Total Count	3954		6766		7554		7182	

Морски отпадъци по Българското Черноморие. Н. Бобчев 2018[6]

[1] Програма на ООН за околната среда (2021) Marine Litter, Plastic Pollution and Human Rights, https://www.unep.org/resources/factsheet/marine-litter-plastic-pollution-and-human-rights

[2] WEF, Ellen MacArthur Foundation, McKinsey & Company (2016) The New Plastics Economy - Rethinking the future of plasticsp , http://www.ellenmacarthurfoundation.org/publications

[3] Antonini, M. (2023) Well with Nature, European Environment Agency

[4] Bobchev, N. (2018) Най-често срещаните видове отпадъци по Българското Черноморие според сезон. Данни от European Environmental Agency, Marine LitterWatch Data., http://www.lessplastic.bg/7-facts-bulgarian-plastic/

[5] Европейска агенция по околна среда (2021) Пластмасите — нарастваща загриженост за околната среда и климата. Как може Европа да обърне тази тенденция?, https://www.eea.europa.eu/bg/highlights/plastmasite-2014-narastvashta-zagrizhenost-za

[6] Bobchev, N. (2018) Най-често срещаните видове отпадъци по Българското Черноморие според сезон. Данни от European Environmental Agency, Marine LitterWatch Data., http://www.lessplastic.bg/7-facts-bulgarian-plastic/

[7] https://commission.europa.eu/about-european-commission/departments-and-executive-agencies/eurostat-european-statistics_bg

[8] Eurostat (2018) https://nsi.bg/bg

[9] (2020) LessPlastic Bulgaria

[10] Европейски парламент (2023) Инфографики: фактите относно отпадъците в ЕС, https://www.europarl.europa.eu/news/bg/headlines/society/20180328ST000751/infoghrafiki-faktite-otnosno-otpadtsite-v-es

[11] Европейски парламент (2023) Инфографики: фактите относно отпадъците в ЕС, https://www.europarl.europa.eu/news/bg/headlines/society/20180328ST000751/infoghrafiki-faktite-otnosno-otpadtsite-v-es

[12] Европейски парламент (2023) Пластмасови отпадъци и рециклиране в ЕС: данни и факти, https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2018/12/story/20181212ST021610/20181212ST021610_bg.pdf

[13] Европейски парламент (2023) Пластмасови отпадъци и рециклиране в ЕС: данни и факти, https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2018/12/story/20181212ST021610/20181212ST021610_bg.pdf

[14] Европейски парламент (2023) Пластмасови отпадъци и рециклиране в ЕС: данни и факти, https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2018/12/story/20181212ST021610/20181212ST021610_bg.pdf

БИОРАЗНООБРАЗИЕ

предизвикателства

ПРОЕКТ НА СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ КЪМ СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ • СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ •
СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ основан 1888 г.

Биологичното разнообразие е променливостта между живите организми от всички източници, включително сухоземни, морски и други водни екосистеми и екологичните системи, от които те са част.[1] То оформя екосистемните услуги, които допринасят за благосъстоянието на хората — материално, сигурност, социални отношения и здраве.[2] Биологичното разнообразие се разглежда на три нива: видово, генетично и екосистемно.[3]

Видово и генетично разнообразие

- Видовото разнообразие се измерва по различни начини, включително индекси на разнообразие (видово богатство и равномерност), диаграми на изобилие в ранг и индекси на сходство.[4]
- В световен мащаб са описани **1,2** милиона вида.[5]
- От приблизително **8,7** милиона комплексни клетки на Земята, **86%** от сухоземните видове и **91%** от океанските видове все още не са описани.[6]
- Сладководните местообитания представляват само **0,01%** от световната вода и **<1%** от повърхността на планетата, но поддържат една трета от всички описани гръбначни и близо **10%** от всички известни животински видове.[7]
- Генетичното разнообразие се отнася до генетични вариации в рамките на вида (и за двата едни и същи население и популации, живеещи в различни географски области).[8]

Загуба на биоразнообразие

От **1955 г.** промяната на биоразнообразието, свързана с човешките дейности, е по-голяма отколкото когато и да било в човешката история.[9] Най-често тя се изразява в:

- Изсичане на горите или незаконна сеч
- Прекомерен или бракониерски лов и риболов
- Интензивно монокултурно земеделие
- Застрояване и инфраструктура
- Разкъсване на местообитанията
- Замърсяване и пресушаване на влажни зони
- Замърсяване с битови, строителни и промишлени отпадъци
- Причинени от човека промени в климата,
- Инвазия на чужди видове,[10] и
- Опожаряване на стърнища.

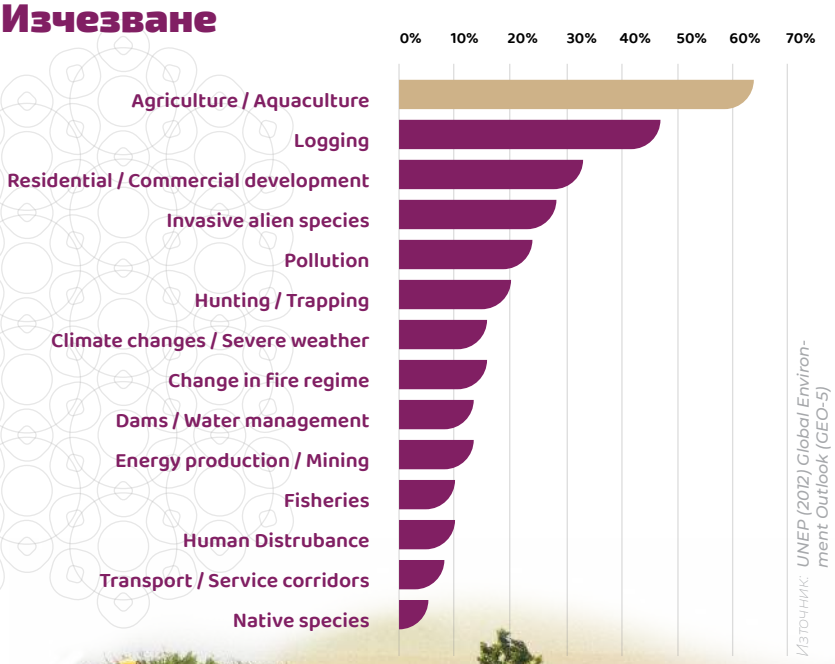
През **1964 г.** Международният съюз за защита на природата (IUCN) въвежда за първи път термина „Червена книга“. Той се използва, за да опише глобалния консервационен статус и риска от изчезване на биологичните видове. Червената книга класифицира видовете в девет групи спрямо степента изчезване, размера и фрагментацията на популациите, както и географското им разпределение.[11]

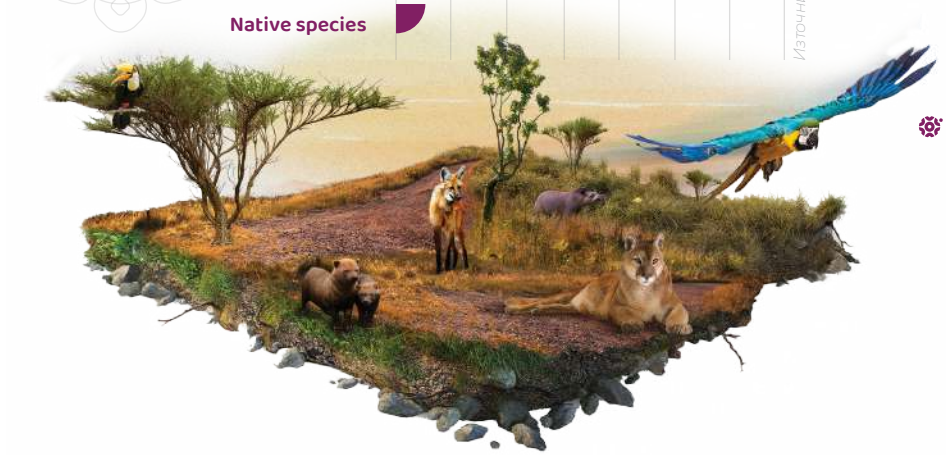

Загуба на биоразнообразие поради земеделие

- Половината от обитаемата земя се използва за селско стопанство, като повече от ¾ от нея е за отглеждането на добитък.[12]
- От **30-те** вида бозайници и птици, използвани широко за селско стопанство, половината представляват **90%+** от световното животновъдство.[13]
- Генетичното разнообразие намалява и **24%** от **8.803** породи животни са класифицирани като изложени на риск от изчезване.[14]
- От общо **30.000** диви и **7.000** култивирани ядливи растения едва **30** осигуряват **95%** от енергията, необходима ни на дневна база. Пшеницата, оризът и царевицата осигуряват **>50%** от калориите от растителен произход в световен мащаб.[15]
- Между **1900-2000 г. ~75%** от генетичното разнообразие на земеделските култури е изгубено.[16]
- Прекомерният улов също допринася за загуба на генетично разнообразие и относителното изобилие на видове на индивиди и групи.[17]

Изчезване

- В историята на Земята досега са регистрирани пет масови измирания, определени като периоди, в които темповете на изчезване се ускоряват спрямо темповете на възникване, така че **>75%** от видовете изчезват за интервал от **<2** милиона години.[18]
- За по-малко от един човешки живот сме изгубили **69%** от популациите на диви животни. Между **1970** и **2016** това са **4.400** животински вида от почти **21.000** наблюдавани популации.[19]
- Настоящите темпове на изчезване са по-високи от тези, довели до петте масови изчезвания и могат да достигнат мащаб на масово измиране след 300 години.[20]
- В световен мащаб **<1%** от видовете са изчезнали. Въпреки това, едва **20-43%** от тях са маркирани като застрашени.[21]
- До **1 млн.** видове могат да бъдат застрашени от изчезване през следващите десетилетия.[22]
- Според българския отчет на природозащитното състояние на видовете с европейска значимост през **2019 г.** за **38%** то е оценено като благоприятно, за **31%** - като неблагоприятно-незадоволително, за 3% - като неблагоприятно-лошо и за **28%** като неизвестно.[23]
- Според българския отчет на природозащитното състояние на природните местообитания с европейска значимост през **2019 г.** за **12%** то е оценено като благоприятно, за **79%** - като неблагоприятно-незадоволи- телно, за **5%** - като неблагоприятно-лошо и за **3%** - като неизвестно.[24]

[1] United Nations (UN) Treaty Series (1993) Convention on Biological Diversity. Vol. 1760, I-30619

[2] Millennium Ecosystem Assessment (2005) Ecosystems and Human Well-being: Biodiversity Synthesis. World Resources Institute, Washington, D

[3] Primack, R. (2010) Essentials of Conservation Biology. Sunderland, MA: Sinauer Associates, Inc.

[4] Stiling, P. (2015) Ecology: Global Insights & Investigations. New York, NY: McGraw-Hill Education.

[5] Mora, C., et al. (2011) How Many Species Are There on Earth and in the Ocean? PLoS Biol 9(8): e1001127.

[6] Mora, C., et al. (2011) How Many Species Are There on Earth and in the Ocean? PLoS Biol 9(8): e1001127.

[7] Strayer, D. and D. Dudgeon (2010) "Freshwater biodiversity conservation: recent progress and future challenges." Journal of the North American Benthological Society, 29(1): 344-358.

[8] Primack, R. (2010) Essentials of Conservation Biology. Sunderland, MA: Sinauer Associates, Inc.

[9] UN Environmental Programme (UNEP) (2019) Global Environment Outlook (GEO-6).

[10] Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services – Summary for Policymakers, https://www.ipbes.net/sites/default/files/2020-02/ipbes_-global_assessment_report_summary_for_policymakers_en.pdf

[11] "Red List Overview". IUCN Red List. International Union for Conservation of Nature

[12] https://ourworldindata.org/global-land-for-agriculture

[13] Food and Agriculture Organization of the United Nations (UN FAO) (2006) The Role of Biotechnology in Exploring and Protecting Agricultural Genetic Resources

[14] UN FAO (2019) The State of the World's Biodiversity for Food and Agriculture.

[15] UN FAO (1997) State of the World's Plant Genetic Resources for Food and Agriculture.

[16] UN FAO (2004) Building on Gender, Agrobiodiversity and Local Knowledge.

[17] Pinsky, M. & S. Palumbi (2014). Meta-analysis reveals lower genetic diversity inoverfished populations. Molecular Ecology 23:29-39.

[18] Barnosky, A., et al. (2011) "Has the Earth's sixth mass extinction already arrived?" Nature 471:51–57.

[19] The 2022 Living Planet Report". livingplanet.panda.org. Retrieved March 23, 2023.

[20] Barnosky, A., et al. (2011) "Has the Earth's sixth mass extinction already arrived?" Nature 471:51–57.

[21] Barnosky, A., et al. (2011) "Has the Earth's sixth mass extinction already arrived?" Nature 471:51–57.

[22] Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES) (2019)

[23] МОСВ (2019), Доклад на България по чл.17 от Директивата за местообитанията https://cdr.eionet.europa.eu/bg/eu/art17/envxhyhkg/

[24] МОСВ (2019), Доклад на България по чл.17 от Директивата за местообитанията https://cdr.eionet.europa.eu/bg/eu/art17/envxhyhkg/

ФИЗИЧЕСКО И ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ

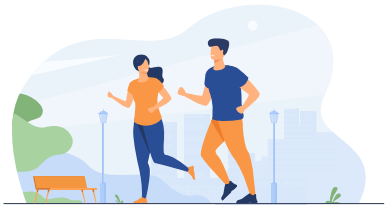
предизвикателства

ПРОЕКТ НА СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ КЪМ СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ • СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ •

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ основан 1888 г.

„Здравето е състояние на пълно физическо, умствено и социално благоденствие, а не непременно отсъствие на заболяване или слабост.“ СЗО[1]

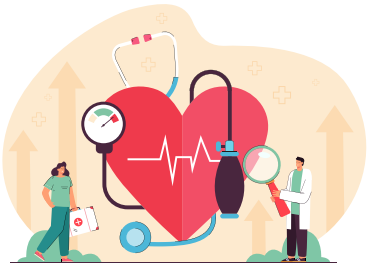
Правото на здраве е признато в множество международни и регионални документи: Всеобщата декларация за правата на човека[2], Конвенцията за правата на детето (чл. 6, 24)[3] и Европейската социална харта[4] и др. Правото на здраве е правото на всеки да се радва на благата на живота, които са необходими, за да остане активен. То включва не само услугите в здравеопазването, но също и условията, които го определят - достъп до безопасна питейна вода, подходящи санитарни условия и подслон, подходяща храна, здравословни условия на работа и чиста околна среда, достъп до образование и информация, свързани със здравето.[5]

Научният прогрес допринася за подобряване здравето на хората. Това включва достъпа до вода, канализация и развити системи за здравеопазване. Въпреки това, има различия в очакваната продължителност на живота и здравното състояние между и в рамките на различни страни. Тези различия често зависят от местоположението, социално-икономическото състояние и образованието на хората. Например, в Глазгоу (Великобритания) има голяма разлика в продължителността на живота на хората дори между различните му квартали, а в Боливия образованието на майката влияе върху вероятността бебето ѝ да умре преди първия си рожден ден.[6]

Неравенствата в сферата на здравеопазването не произхождат само от биологични причини, а по-скоро са резултат на социално-икономически политики, които определят условията, при които хората живеят и работят. Тези неравенства са преодолими. Икономическият ръст сам по себе си не гарантира подобряване на здравното състояние, ако ресурсите не се разпределят адекватно. Някои развиващи се страни с нисък икономически растеж, като Куба и Коста Рика, имат отлични показатели по здравеопазван.[7]

Бедността и лошото здраве са тясно свързани – бедността може да доведе до здравословни проблеми, а лошото здраве може да задълбочи бедността. Причините за нездравословните условия, при които живеят хората често произтичат от наличието на политическа и социална несправедливост, а инфекциозните болести засягат по-често най-бедните и уязвими хора.[8]

Целите за устойчиво развитие представляват набор от 17 глобални цели, приети от Обединените нации през 2015 г. Те са насочени към решаване на ключовите проблеми, свързани с бедността, неравенствата, климатичните промени и много други до 2030 г. Една от тези цели, конкретно Цел 3: Осигуряване на здравословен живот и насърчаване благосъстоянието за всички на всички възрасти, е пряко свързана със здравеопазването.[9]

Докладът за световната здравна статистика, публикуван от СЗО от 2005 г. до днес, предоставя обзор на здравни показатели от цял свят. Изготвя се в сътрудничество между различни отдели на СЗО. В изданието от 2023 г. се разглеждат над 50 индикатора свързани с Целите за устойчиво развитие.[10]

Социалният контекст, в който живее човек влияе върху неговото здраве и качество му на живот. Здравето не зависи само от прогреса в медицината, но в много голяма степен и от изборите и усилията на индивида и обществото за здравословен начин на живот. Според Световната здравна организация, някои от основните фактори, които влияят на здравето, включват: образование, заетост, доходи, социален статус, околна среда, социални мрежи, биология, генетика, култура, пол, здравни услуги и лични здравни навици и умения за справяне с предизвикателства.[11]

Основни здравни рискове

Тютюнопушене и употреба на тютюневи изделия

Тютюневата консумация е директна причина за множество заболявания, включително рак, болести на сърдечно-съдовата система и хронични белодробни заболявания. Световната здравна организация (СЗО) оценява, че Тютюнът е смъртоносен за около половината от хората, които го употребяват, като всяка година предизвиква смъртта на над **8 милиона** души. От тях, **1.3 милиона** са непушачи, изложени на вторичен дим. Голяма част (**80%**) от употребяващите тютюн живеят в страни с ниски и средни доходи. През 2020 г., **22.3%** от хората по света са употребявали тютюн, като мъжете са по-активни пушачи (**36.7%**) в сравнение с жените (**7.8%**)[12]. Пушенето им и икономически последици, като повишава разходите за здравеопазване и намалява производителността на труда.

Злоупотреба с алкохол

Алкохолът е психоактивно вещество, което може да предизвика зависимост. Прекомерната му употреба води до значителни здравни, социални и икономически проблеми. Освен въздействието върху индивида, многократно се увеличава опасността той да увреди и други хора около себе си. Алкохолът е свързан с над **200** заболявания и здравословни състояния, като психични разстройства, алкохолна зависимост, цироза, някои видове рак и сърдечно-съдови проблеми. В световен мащаб **3 000 000** смъртни случая всяка година са резултат от прекомерна употреба на алкохол. Това представлява **5.3%** от всички смъртни случаи.[13]

Около **35%** от смъртоносните пътни произшествия са резултат от управление на автомобил след употреба на алкохол.[14]

Затлъстяване и проблеми с храненето

От 1975 г. насам затлъстяването в световен мащаб се е утроило. През 2016 г., **1.9 милиарда** възрастни са имали наднормено тегло, като **650 милиона** от тях са били затлъстели. Общо **39%** от възрастните през същата година са били с наднормено тегло и **13%** със затлъстяване. В много страни затлъстяването представлява по-голяма заплаха за здравето, отколкото поднорменото тегло. През 2020 г., **39 милиона** деца до **5** годишна възраст са имали проблеми с теглото, а през 2016 г. - над **340 милиона** деца и юноши между **5** и **19** години. Затлъстяването може да бъде предотвратено.[15]

Психични заболявания и разстройства

Един от всеки **8** души по света страда от психично разстройство, което може да причини промени в мисленето, емоциите или поведението. Младите хора са изложени на особен риск поради промените и предизвикателствата на прехода към живота на възрастния човек.[16] Проблеми като депресия, шизофрения и нарушения в храненето често се проявяват през младежките години. Самоубийствата са втората главна причина за смърт сред младите от **10** до **24** години. Само около **10-15%** от младите с психични проблеми търсят професионална помощ, което подчертава необходимостта от образование и борба със стереотипите в областта на психичното здраве.[17]

[1] Преамбюл към Устава на Световната здравна организация, приет от Международната конференция по въпросите на здравеопазването, Ню Йорк, 19-22 юни 1946 г., в сила от 7 април 1948 г.

[2] ВСЕОБЩА ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА, ПРЕАМБЮЛ, https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/blg.pdf

[3] Конвенцията на ООН за правата на детето става на 30 години. (n.d.). UNICEF България. https://www.unicef.org/bulgaria/конвенцията-на-оон-за-правата-на-детето-става-на-30-години

[4] European Social Charter - Наръчник за обучение по правата на човека за младежи, https://www.coe.int/bg/web/compass/european-social-charter

[5] Здраве - Наръчник за обучение по правата на човека за младежи - https://www.coe.int/bg/web/compass/health

[6] Окончателен доклад на комисията по социалните детерминанти на здравето, 2008 г. Световна здравна организация (WHO) - https://www.who.int/publications/i/item/WHO-IER-CSDH-08.1

[7] International Social Security Review. (n.d.). International Social Security Association (ISSA),https://ww1.issa.int/review?page=11

[8] Key facts: Poverty and poor health | Health Poverty Action. (n.d.). Key Facts: Poverty and Poor Health,2018, https://www.healthpovertyaction.org/news-events/key-facts-poverty-and-poor-health/

[9] Goal 3 | Department of Economic and Social Affairs, 2023, https://sdgs.un.org/goals/goal3

[10] World health statistics 2023: monitoring health for the SDGs, sustainable development goals, 2023, https://www.who.int/publications/i/item/9789240074323

[11] Public Health Agency of Canada. (2023, June 1). Social determinants of health and health inequalities. Canada.ca, https://www.canada.ca/en/public-health/services/health-promotion/population-health/what-determines-health.html#evidence

[12] World Health Organization: WHO. (2023). Tobacco, https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco

[13] World Health Organization: WHO. (2022). Alcohol, https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/alcohol

[14] Dariknews.bg. (1970, January 1). Проучване: Износените гуми са по-опасни от шофирането в нетрезво състояние. dariknews.bg. https://dariknews.bg/novini/liubopitno/prouchvane-iznosenite-gumi-sa-po-opasni-ot-shofiraneto-v-%20netrezvo-systoianie-2334695

[15] World Health Organization: WHO. (2021). Obesity and overweight. www.who.int. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight

[16] World Health Organization: WHO. (2022). Mental disorders. www.who.int. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-disorders

[17] Становище на Европейския комитет на регионите относно бъдещето на политиката за младежта в ЕС. Размисъл относно политиката за младежта и интегрирането на въпросите на младежта в контекста на Европейската година на младежта (2022 г.), Официален вестник на Европейския съюз, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022IR2752&from=EN

БЕДНОСТ

предизвикателства

ПРОЕКТ НА СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ КЪМ СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ • СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ •
СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ основан 1888 г.

„**Бедността не е единствено отсъствие на богатство, тя е също и отсъствие на възможности.**“ Андрю Карнеги

Бедността е един от най-акутните глобални проблеми. Милиони хора по света живеят под прага на бедността, изправени пред ежедневни трудности за осигуряване на основни нужди като храна, вода и убежище. Този проблем довежда до редица отрицателни последствия - от намалено качество на живот и здравни проблеми до социална изолация и увеличаване на престъпността.

За период от 25 години се наблюдава намаляване на екстремната бедност, но за първи път от дълго време насам, през 2020 г. тенденцията се промени. Причините множество и комплексни като някои от тях са: пандемията от COVID-19, наличието на глобални конфликти и изменението на климата. Световната банка съобщава[1], че този ръст на бедността е безпрецедентен откакто се води статистика.

Бедността не се измерва само посредством изчисляването на доходите на населението. Тези измервания включват изследване на проблеми като: глад, недохранване, ограничен достъп до образование и услуги, социално изключване и липса на участие в решенията. ООН се стреми да премахне бедността във всичките ѝ форми като водеща цел за устойчиво развитие.[2]

Крайната бедност[3] се определя като оцеляване с по-малко от **2.15 щ. д**. на човек на ден при паритет на покупателната способност от 2017 г.

Бедността не се характеризира само с липса на задоволяване на основни потребности. Фактори като дискриминация, лошо управление, конфликти, експлоатация, домашно насилие и корумпирани лидери затрудняват хората да преодолеят бедността. Тези фактори затварят хората в спирала на бедност и ограничават достъпа им до ключови социални услуги и ресурси.[4]

719 милиона души, или **9.2%** от световното население, живеят с по-малко от **$2.15** на ден, от които **2/3** са деца и младежи представляват, а жените са мнозинство в повечето региони.

Екстремната бедност е съсредоточена предимно в субсахарска Африка, но дори в богати страни като САЩ има много бедни хора. През последната година там 37 милиона души не са имали достатъчно средства за покриване на базовите си нужди, а от тях, **11 милиона** са деца.[5]

Около **63%** от хората на възраст над 15 години, живеещи в екстремна бедност, нямат образование или имат само някакво основно образование.

Броят на хората в крайна бедност нараства със **70 милиона** до над **700 милиона** души през последните три години.[6]

Децата съставляват само **1/3** от световното население, но представляват половината от всички хора, живеещи в крайна бедност.[7]

Многомерен индекс на бедност (MPI) – това е индекс, който ни помага да разберем колко е труден животът на някои хора, като се абстрахираме от това колко пари имат. Този индекс взема предвид и проверява неща като здраве, образование и начина, по който хората живеят. Този индекс помага да разберем по-добре как да помогнем на хората, не само като им даваме пари, но и като подобряваме здравето, образованието и условията им на живот Според изданието на индекса от 2023 г., половината от бедните са деца и повечето бедни хора (**84%**) живеят извън градовете, на село и там бедността е по-голям проблем отколкото в градовете.[8]

Какви лишения изпитват бедните хора? 824–991 милиона от **1.1 милиард** бедни хора нямат подходящи санитарни условия, жилище или гориво за готвене. **600 милиона** бедни живеят с човек, който е недохранен в домакинството си. Пропуските в годините на обучение са междурегионален проблем: във всички региони с изключение на Европа и Централна Азия, около половината от бедните хора нямат нито един член на домакинство си, който е завършил шест години училищно обучение.[9]

Детската бедност е повече от липса на парични средства. Въпреки че, измерители като доходи на домакинствата са важни, те дават само частична представа за тежкото положение на децата, живеещи в бедност. За да се разбере пълната степен на детската бедност, както и въздействието на COVID-19 върху нея, трябва да бъде разгледана и способността на децата за достъп до здравеопазване, образование, хранене, вода и канализация и жилищни услуги.[10]

Когато на децата растат в бедност, те трудно могат да наваксат пропуските по-късно през живота си. Те усещат последствията през целия си живот – нямат достъп до своите права, не достигат пълния си потенциал и са изложени на опасност от насилие. **1** от всеки **2** деца живее в крайна бедност, а на дете, родено в бедно семейство днес, ще му отнеме от **4** до **5** поколения, за да достигне средното национално ниво на доходи.[11]

Бедността е сложен и многостранен проблем, който засяга милиони души по цял свят, като децата са особено уязвима група. Липсата на базови ресурси като образование, здраве и подходящи жилища ограничава потенциала на бъдещите поколения и увеличава разделението в обществата.

Бедността и лошото здраве са тясно свързани – бедността може да доведе до здравословни проблеми, а лошото здраве може да задълбочи бедността.[12]

Целите за устойчиво развитие представляват набор от **17** глобални цели, приети от Организацията на обединените нации през 2015 г. Те са насочени към решаване на ключовите проблеми, свързани с бедността, неравенствата, климатичните промени и много други до 2030 г. Цел № 1 е Изкореняване на бедността във всичките ѝ форми навсякъде.[13]

Преодоляването на този проблем е от ключово значение за изграждане на светло и устойчиво бъдеще за всички.

[1] Understanding poverty. (n.d.). World Bank. https://www.worldbank.org/en/understanding-poverty

[2] United Nations. (n.d.-b). Ending Poverty | United Nations. https://www.un.org/en/global-issues/ending-poverty

[3] Dpicampaigns. (2023, September 7). Goal 1: End poverty in all its forms everywhere - United Nations Sustainable Development. United Nations Sustainable Development. https://www.un-.org/sustainabledevelopment/poverty/

[4] Peer, A. (2023). Global poverty: Facts, FAQs, and how to help. World Vision. https://www.worldvision.org/sponsorship-news-stories/global-poverty-facts

[5] Koenig, D. C. (2023). What does the Bible say about poverty? World Vision. https://www.worldvision.org/christian-faith-news-stories/what-does-bible-say-about-poverty

[6] Overview. World Bank. https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview

[7] Facts & Statistics about World poverty | Children International | Global Poor | Global Poverty Stats. (n.d.). Children International. https://www.children.org/global-poverty/global-poverty-facts/facts-about-world-poverty

[8] GLOBAL MULTIDIMENSIONAL POVERTY INDEX 2023 Unstacking global poverty: Data for high impact action, United Nations Development Programme and Oxford Poverty and Human Development Initiative, https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdp-document/2023mpireportenpdf.pdf

[9] GLOBAL MULTIDIMENSIONAL POVERTY INDEX 2023 Unstacking global poverty: Data for high impact action, United Nations Development Programme and Oxford Poverty and Human Development Initiative, https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdp-document/2023mpireportenpdf.pdf

[10] Impact of COVID-19 on multidimensional child poverty - UNICEF DATA, 2020, https://data.unicef.org/resources/impact-of-covid-19-on-multidimensional-child-poverty/

[11] Poverty around the world, Save the Children. https://www.savethechildren.org/us/charity-stories/global-child-poverty

[12] Key facts: Poverty and poor health | Health Poverty Action. https://www.healthpovertyaction.org/news-events/key-facts-poverty-and-poor-health/

[13] Goal 1 | Department of Economic and Social Affairs., https://sdgs.un.org/goals/goal1

ОБРАЗОВАНИЕ

предизвикателства

ПРОЕКТ НА СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ КЪМ СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ • СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ •

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ основан 1888 г.

Образованието освобождава интелекта, отключва въображението и е фундаментално за самоуважение. В днешния бързо променящ се свят образованието стои в основата на множество направления: на личностното развитие, икономическия растеж и обществения прогрес. Ученето е от полза за всяко човешко същество и гарантирането, че всеки човек има достъп до качествено образование, не е просто морален императив, а необходимост за бъдещото благополучие и просперитет на човечеството. Лошото качество ограничава потенциала както на отделните хора, така и на цели нации.

Бариери пред качественото образование

- Липса на обучени учители - в световен мащаб са необходими над **69 милиона** нови учители, за да се постигнат образователните цели на ООН за 2030 г.[1]
- В своята Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Р България (2021 - 2030) страната определя като една от основите заплахи недостига на учители по отделни специалности.[2]
- Културни бариери - в някои региони културните или религиозните вярвания възпрепятстват образованието на момичета или определени малцинствени групи.[3]
- Конфликти и нестабилност - в зони на конфликт училищата могат да бъдат затворени или ресурси да бъдат отклонени от образованието. През 2017 г. УНИЦЕФ изчислява, че около **25 милиона** деца на възраст между **6** и **15 години** не посещават училище в зони на конфликти.[4]

Състоянието днес

- Към 2021 г. в световен мащаб 258 милиона деца и младежи не посещават училище, а дори тези в училище не получават базови познания.[5]
- **53%** от децата в страните с ниски и средни доходи живеят в „бедност в обучението“ – те не могат да четат и разбират основен текст до 10-годишна възраст.[6]
- Само една трета от 10-годишните деца в света могат да прочетат и разберат проста писмена история. Останалите около две трети (**64%**) не могат да покрият този минимум за четене с разбиране.[7]
- Преди пандемията децата, които не могат да прочетат и разберат проста писмена история, са били **52%**.
- България не „успява да приложи цялостен подход“ за подпомагане на образователната система в борбата с неравенствата и за гарантиране на равни възможности за всички деца. Кризата с КОВИД-19 и преходът към онлайн обучение също са предпоставка за увеличаване на неравенствата.[8]

Перспективи за бъдещо развитие

- Само една от шест държави ще постигне всеобщ достъп до качествено образование до 2030 г.[9]
- Приблизително **84 милиона** деца и младежи все още няма да посещават училище.[10]
- Приблизително **300 милиона** ученици все още няма да имат основни умения за смятане и грамотност, от които се нуждаят, за да успеят в живота.[11]
- Почти три четвърти от младите хора на възраст между **15** и **24** години в **92** държави, за които има налични данни, не успяват да придобият уменията, необходими за работа.[12]

Ефекти върху обществото

Лошото качество на образование води до множество рискове, като напр.:

- Липса на осведоменост относно основните здравни и хигиенни практики, и съответно, до разпространение на иначе предотвратими заболявания и по-високи нива на смъртност.[13]
- Ограничаване на пригодността за заетост, което води до по-ниски доходи, намален икономически растеж и по-високи нива на бедност.[14]
- Липса на гражданско участие поради намалено разбиране и ангажираност на хората в гражданските процеси, което води до по-слаби демократични структури.[15]
- Повишаване на уязвимостта към измами и манипулация.[16]
- По-високи нива на престъпност и насилие, тъй като хората прибягват до алтернативни средства за препитание.[17]

[1] UNESCO (2016) The World needs almost 69 million new teachers to reach the 2030 Education goals, UNESCO Institute for Statistics, https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246124

[2] МОН (2020) Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Р България (2021 – 2030), https://www.navet.government.bg/bg/media/strategicheska-ramka_obrobuuchene_110321-1.pdf

[3] Jones, N., Abebe, W., Emirie, G., Gebeyehu, Y., Gezahegne, K., Tilahun, K., Workneh, F., & Vintges, J. (2022) Disrupted educational pathways: The effects of conflict on adolescent educational access and learning in war-torn Ethiopia. Frontiers in Education, 7. https://-doi.org/10.3389/feduc.2022.963415

[4] УНИЦЕФ (2017. 25 милиона деца не посещават училище в конфликтни зони. Ню Йорк: UNICEF Press.

[5] ЮНЕСКО (2023) https://www.unesco.org/

[6] World Bank (2022) Ending Learning Poverty, https://www.worldbank.org/en/topic/education/brief/ending-learning-poverty

[7] World Bank, UNICEF, FCDO, USAID, the Bill & Melinda Gates Foundation (2023) The State of Global Learning Poverty: 2022 Update, https://www.unicef.org/reports/state-global-learning-poverty-2022

[8] Национална мрежа за децата. (2022) Какво ни казва оценката 3,65 в област Образование?, https://nmd.bg/belezhnik-2022-kakvo-ni-kazva-otsenka-ta-365-v-oblast-obrazovanie/

[9] UN (2015) Goal 4, Department of Economic and Social Affairs, https://sdgs.un.org/goals/goal4

[10] UN (2015) Goal 4, Department of Economic and Social Affairs, https://sdgs.un.org/goals/goal4

[11] UN (2015) Goal 4, Department of Economic and Social Affairs, https://sdgs.un.org/goals/goal4

[12] Education Commission (2022) Recovering Learning report, Education Commission and UNICEF Education and Adolescent Development Programme Group https://www.generationunlimited.org/

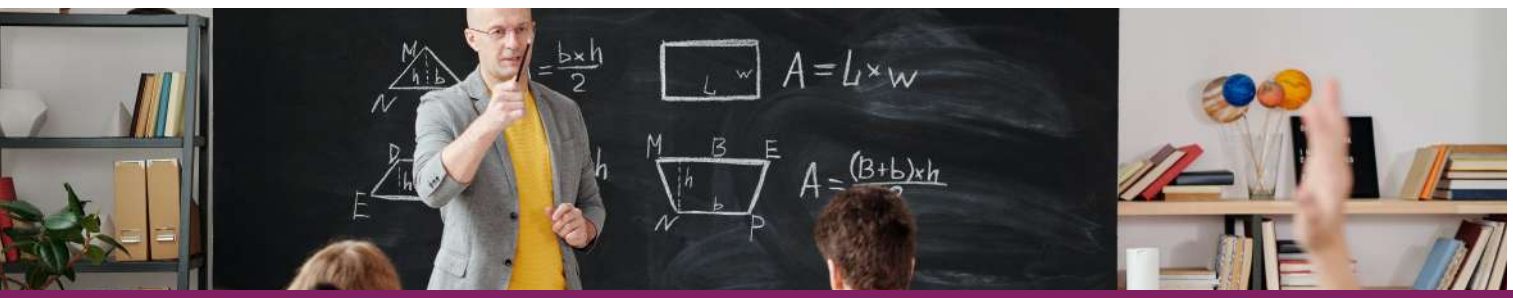
[13] Hahn, R., Truman, B. (2015) Education Improves Public Health and Promotes Health Equity, https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4691207/

[14] UNESCO (2008) Poverty and education, International Academy of Education, https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000181754

[15] David E. Campbell, What is education's impact on civic and social engagement?, 2006, https://www.oecd.org/education/innovation-education/37425694.pdf

[16] Why do individuals respond to fraudulent scam communications and lose money? The psychological determinants of scam compliance, Journal of Applied Social Psychology, 2013, https://www.researchgate.net/publication/263224622_Why_do_individuals_respond_to_fraudulent_scam_communications_and_lose_money_The_psychological_determinants_of_scam_compliance

[17] Msepehrn. (n.d.). Comprehensive strategies for crime prevention towards social and economic development. https://www.unodc.org/islamicrepublicofiran/en/comprehensive-strategies-for-crime-prevention-towards-social-and-economic-development.html

КОРУПЦИЯ

предизвикателства

ПРОЕКТ НА СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ КЪМ СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ • СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ •

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"
основан 1888 г.

Корупцията (от лат. corrumpo – покварявам, развращавам, развалям) представлява злоупотреба с доверена власт в лична полза и се изразява в подкупи, изпиране на пари и други незаконни действия.[1] Тя пренасочва средства, предназначени за решаване на обществени проблеми като климатичната криза, образованието, здравеопазването и инфраструктурата и лишава хората от възможност за по-добър живот. Води до значителни загуби за обществото като разрушава демократичните ценности.

Видове корупция

- В зависимост от нивото на проявление[2] – индивидуалната корупция включва случаи, при които служител извършва незаконна услуга в полза на трета страна в замяна на лични блага като пари, имоти или други услуги. Институционална корупция се свързва с политически облаги, като действията могат да бъдат в съответствие с закона, но в нарушение на демократичните принципи.
- В зависимост от размера - дребна или едра корупция
- В зависимост от сложността – неорганизирана и организирана корупция. Последната често е свързана с криминални деяния, като трафик на наркотици и пране на пари, но може също да включва дейности, които са законни по своята същност.

Предпоставки за развитие на корупцията

Развитието на корупцията е свързано с няколко ключови предпоставки:[3]

- концентрация на властта в ръцете на хора, които не са отговорни пред обществото, особено в недемократичните режими
- липса на прозрачност
- обществени средства за проекти
- слабо правораздаване; ограничена свобода на словото и на печата
- нископлатени държавни служители и апатично, незаинтересовано или наивно общество.

Измерване на корупцията

Индексът за възприятие на корупцията (CPI)[4] се публикува от Transparency International в началото на всяка година. Докладът се основава на анкети на експерти от цял свят по теми като свободна преса, почтеност и независима съдебна система. В CPI по-ниско класираните страни се сблъскват с „ненадеждни и зле функциониращи публични институции като полицията и съдебната система".

Текущо състояние

- Данните от **38** държави през последното десетилетие показват, че страните с високи доходи имат най-ниско разпространение на подкупи (средно **3.7%**).
- Данните от **120+** държави и територии показват, че хората, живеещи в страни и територии с ниски доходи, са най-изложени на подкупи. Според последните налични данни за периода от 2011 г. до 2020 г. средното разпространение на подкупите в страните и териториите с ниски доходи е **37.6%**, в сравнение със **7.2%** в страните и териториите с високи доходи.
- Данните на ниво предприятие от **145** държави и територии, изследвани между 2006 г. и 2020 г., показват, че почти всеки шести бизнес по света е обект на искания от държавни служители за плащания на подкупи.
- През 2018 г. всяка **1** от **5** компании по света съобщава, че е получила поне едно искане за плащане на подкуп, когато участва в регулаторни или комунални услуги.
- В Индекса за възприятие на корупцията за 2022 г. България получава **43** точки по скала от **0** („силно корумпирана") до **100** („много чиста"). При класиране по резултат България се класира на **72-ро** място сред **180-те** страни в Индекса.

Ефекти върху обществото

- Корупцията се счита за сериозна заплаха за стабилността на демократичните институции.[10]
- Тя подкопава основите на правовата държава, нарушава човешките права и свободи, описани в европейските документи, и унищожава доверието в публичната администрация.[11]
- Корупцията вреди на бизнес климата, обезкуражава инвестициите, води до загуба на икономически ресурси и затруднява икономическия растеж.[12]
- Тя дискриминира определени групи от населението, като ограничава достъпа до образование, здравеопазване и други основни услуги
- Води до социална нестабилност и напрежение.

Ефекти върху икономиката

- Увеличава разходите и рисковете в бизнеса[13]
- Деформира пазарната конкуренция
- Компрометира оптималното използване на обществените финанси и доброто управление на публичните ресурси
- Намалява инвестициите и забавяне на икономическото развитие
- Засилва бедността и увеличава социалните различия в обществото.

[1] Transparency International (2020) What is corruption? Transparency.org. https://www.transparency.org/en/what-is-corruption

[2] International Monetary Fund (1998) Corruption around the world: Causes, consequences, scope and cures, https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9863.pdf

[3] International Monetary Fund (1998) Corruption around the world: Causes, consequences, scope and cures, https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9863.pdf

[4] Transparency International (2017) Corruption Perceptions Index 2016, "Corruption Perceptions Index 2016"

[5] UN (2020) Progress towards the Sustainable Development Goals, Report of the Secretary-General, https://undocs.org/en/E/2020/57

[6] UN (2021) Progress towards the Sustainable Development Goals, https://undocs.org/en/E/2020/58

[7] UN (2021) Progress towards the Sustainable Development Goals, https://undocs.org/en/E/2020/58

[8] UN (2019) Report of the Secretary-General, The Sustainable Development Goals Report 2018, https://sdgs.un.org/goals/goal16#progress_and_info

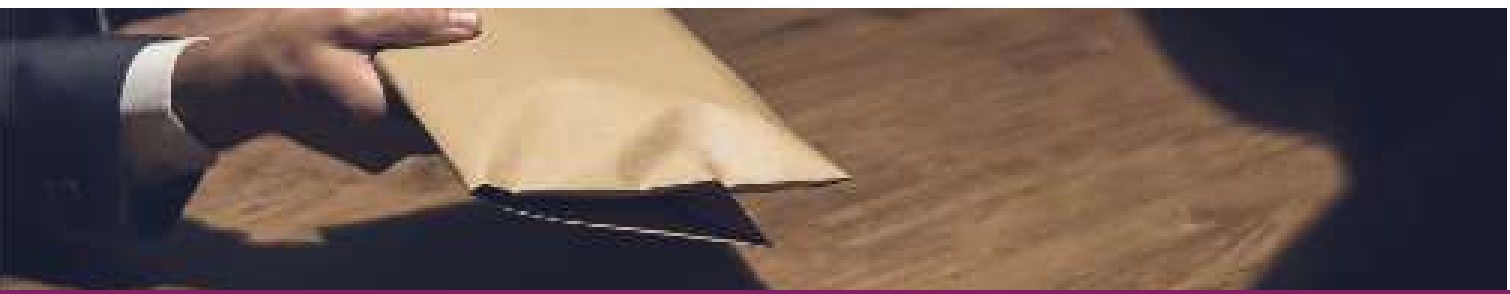
[9] Transparency International (2023) The ABCs of the CPI: How the Corruption Perceptions Index is calculated, www.transparency.org

[10] Инициатива за борба с корупцията (2000), Споразумение и план за действие, Пакт за стабилност за югоизточна Европа

[11] https://korruptiontorjunta.fi/en/examples-of-corruption

[12] Бояджиев, Г., Ценков, Е., Добрев, К. (2004) Корупцията в 100 отговора, Център за изследване на демокрацията,

[13] https://korruptiontorjunta.fi/en/examples-of-corruption

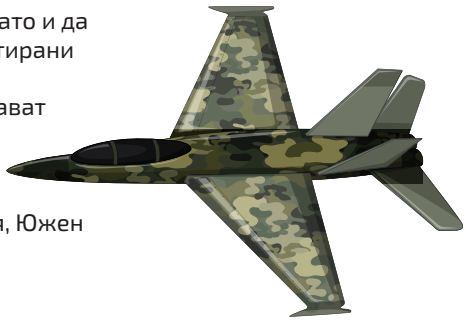

КОНФЛИКТИ
предизвикателства

ПРОЕКТ НА СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ КЪМ СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ • СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ •
СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"
основан 1888 г.

„**Мирът не е просто отсъствие на война. Той е състояние на благоденствие, справедливост и сътрудничество, където конфликтите се решават мирно и насилието няма място.**" Даг Хамършьолд, бивш генерален секретар на Организацията на обединените нации (ООН)

От 1946 г. насам по-малко хора умират във войни по света, но въпреки това днес сме свидетели на повече конфликти и насилие. Много битки се водят не между държави, а между организирани местни групи и терористи. Проблеми като напрежение между региони, неуредици, слаби държавни институции, слаби икономики и недостиг на ресурси, особено с изменението на климата, правят конфликтите все по-чести.[1]

През 2016 г. много повече страни са преживели насилствени конфликти, отколкото когато и да било през последните 30 години. В същото време конфликтите стават все по-фрагментирани като броят на въоръжените групировки, участващи в сирийската гражданска война е нарастнал от осем на няколко хиляди след избухването на конфликта. Конфликтите стават по-дълги, по-продължителни и по-малко податливи на разрешаване.[2]

През 2022 г. **2 милиарда** души или **1/4** от цялото световно население живее в райони, засегнати от конфликти. Някои от най-засегнатите места са регионът Тиграй в Етиопия, Южен Судан, Сирия, Йемен и Афганистан. Според ООН през 2021 г. **84 милиона** души са били насилствено разселени поради конфликти, насилие и нарушения на човешките права.[3]

Войната в Украйна разстрои Европа и световната икономика. Последиците от тази война могат да бъдат усетени по целия свят. През 2023 г. наблюдаваме **10** основни кризисни региона в света. Някои от най-засегнатите места са региона Тиграй в Етиопия, Южен Судан, Сирия, Йемен и Афганистан.[4]

Глобален индекс на мира (Global Peace Index/GPI): Глобалният индекс на мира (GPI) е инструмент, който измерва относителния мир на дадена страна или регион. Той се базира на широка гама индикатори, свързани с вътрешния и външния мир на държавите.

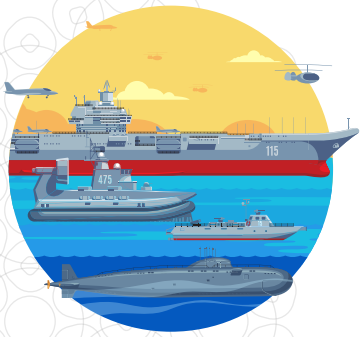
Според GPI през последните **15** години в света има по-малко мир. Почти в **60%** от наблюдаваните **163** страни в света има по-малко мир, докато в около **40%** има повече мир и само **2** страни не са променили този индекс. Броят на хората, убити в битки, е нараснал много дори преди войната в Украйна, като броят на убитите поради войни е скочил с почти **50%** между 2020 и 2021 г.

През 1994 г. в Руанда е извършен най-смъртоносният геноцид в историята на GPI. В рамките на шест месеца са убити около **500 000** човека. Много хора са загинали и в следствие на последвалите епидемии. 2022 г. е втората най-смъртоносна година в света в следствие на въоръжен конфликт. Това се дължи на повече от **100 000** смъртни случаи във войната в Тиграй в Северна Етиопия. Битките между Етиопските отбранителни сили, съюзник Еритрея и бунтовническата група TPLF е най-смъртоносното събитие от 1994 г. насам. Украйна също отчита най-малко **82 000** смъртни случая в резултат на конфликта през 2022 г. Свързаните с конфликт смъртни случаи в Мали се увеличават с **154%** през 2022 г., а свързаните с насилие срещу цивилни нараства с **570%**, докато в Мианмар смъртните случаи, свързани с конфликт се увеличават с **87%**.

През 2022 г. има множество войни и конфликти по света, и войната в Украйна е само една от тях. Насилието в света е нараснало, и почти **1.7 милиарда** хора са засегнати от него. Различни групи, частни армии, банди и други, се борят помежду си и срещу обикновените хора. Тези групи искат да имат повече власт и често нападат други без страх от наказание.

В Мианмар (който някога се наричаше Бирма) и до днес се води най-дългата гражданска война в света, която продължава вече над 60 години. Откакто страната става независима от Англия през 1948 г., тя се бори с вътрешни проблеми, като военно управление и конфликти между различните етнически групи в страната.

Колко струва мирът? Ако нямаше войни и конфликти, всеки от нас щеше да спести около **5 долара** на ден. Това е около **14.4** трилиона долара годишно в световен мащаб. Когато има конфликти няма икономическо развитие, неравенствата и бедността се увеличават и това има разрушителни последствия за съдбата на милиони хора по света.

Икономическата цена на насилието: През 2022 г. насилието "струва" на света **17.5 трилиона** долара, което е около **12.9%** от световния БВП, или **2.200 щ. д.** на човек. В някои държави, където има много конфликти или големи армии, цената на насилието може да бъде дори половината от всички пари, които тези страни произвеждат. Например, в Украйна насилието "струва" **63.1%** от техния икономически доход. В държавите, където хората живеят в мир, насилието "струва" по-малко – около **3%** от техните пари.

През 2022 г. има по-малко смъртни случаи от тероризъм в сравнение с предишната година, но атаките стават по-опасни. Средно при една терористична атака умират **1.7 души**, което е повече от 2021 г. Това е най-високият брой през последните пет години. Не са известни извършителите на повече от **1/3** от тези терористични атаки. Повечето от атаките и смъртните случаи се случват в места, където има и други конфликти.

Много държави, които са сериозно засегнати от тероризма, имат и големи екологични проблеми. Това показва, че когато природата страда, често има и конфликти между хората. От всички хора, които нямат достатъчно храна по света, повечето живеят в държави, където тероризмът е голям проблем.

[1] United Nations., A new era of conflict and violence | United Nations, https://www.un-.org/en/un75/new-era-conflict-and-violence

[2] United Nations., A new era of conflict and violence | United Nations, https://www.un-.org/en/un75/new-era-conflict-and-violence

[3] Tess Lowery, 10 Heartbreaking Facts About Ongoing Conflicts Around the World, 2022, https://www.globalcitizen.org/en/content/facts-about-world-conflicts/

[4] Ten Conflicts to Watch 2023 | International Crisis Group, https://www.crisisgroup.org/visu-al-explainers/10-conflicts-2023/

[5] Institute for Economics & Peace. Global Peace Index 2023: Measuring Peace in a Complex World, Sydney, June 2023. , http://visionofhumanity.org/resources

[6] When victims become killers., Princeton University Press. (2020) https://press.princeton.edu/-books/paperback/9780691192345/when-victims-become-killers

[7] Institute for Economics & Peace. Global Peace Index 2023: Measuring Peace in a Complex World, Sydney, June 2023. , http://visionofhumanity.org/resources

[8] ACLED. (2023, April 17). Conflict Watchlist 2023. https://acleddata.com/conflict-watch-list-2023/

[9] Tess Lowery, 10 Heartbreaking Facts About Ongoing Conflicts Around the World, 2022, https://www.globalcitizen.org/en/content/facts-about-world-conflicts/

[10] Can you put a price on peace? This study says you can, SDG 16: Peace, Justice and Strong Institutions, Feb 18, 2021, https://www.weforum.org/agenda/2021/02/war-vio-lence-costs-each-human-5-a-day/

[11] Institute for Economics & Peace. Global Peace Index 2023: Measuring Peace in a Complex World, Sydney, June 2023. , http://visionofhumanity.org/resources

[12] Global terrorism index 2023, Institute for Economics & Peace, Institute for Economics & Peace. Global Terrorism Index 2023: Measuring the Impact of Terrorism, Sydney, March 2023, https://www.economicsandpeace.org/wp-content/up-loads/2023/03/GTI-2023-web-170423.pdf

[13] Global terrorism index 2023, Institute for Economics & Peace, Institute for Economics & Peace. Global Terrorism Index 2023: Measuring the Impact of Terrorism, Sydney, March 2023, https://www.economicsandpeace.org/wp-content/up-loads/2023/03/GTI-2023-web-170423.pdf

МИГРАЦИЯ
предизвикателства

ПРОЕКТ НА СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ КЪМ СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ • СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ •

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ основан 1888 г.

“Миграцията е израз на човешкия стремеж към достойнство, безопасност и по-добро бъдеще. Тя е част от социалната тъкан, част от самата ни структура като човешко семейство.” Бан Ки Мун, бивш генерален секретар на ООН

Миграцията и разселването са актуални и значими проблеми в световен мащаб, които оказват влияние върху милиони хора, региони и общества. Светът се сблъсква със значителни предизвикателства, свързани с голямото количество мигранти и бежанци, които търсят убежище и по-добър живот в развитите страни.

Хората се местят от едно място на друго поради разнообразни причини:

Според Женевската конвенция от 1951 г.[1], бежанец е човек, който избягва преследване поради раса, религия, националност или политическо мнение и не търси защита от родната си страна. Мигрантите са хора, които търсят по-добри условия на живот и не са непременно в опасност. Те не се ползват с международна защита като бежанците.

- **Бежански кризи и конфликти:** Когато са налице проблеми, свързани със сигурността и достъпа до основни услуги като храна и медицина, големи групи хора в различни региони на света се принудени да напуснат домовете си. Хората бягат от насилие, глад и несигурност. Продължават конфликтите в различни региони като Сирия (повече от **7.3 милиона** души изселени извън страната)[2], Афганистан (**8.2 милиона**, приютени в съседни страни)[3], Сомалия, Йемен и други, които водят до масови бежански кризи и принудителни разселвания.
- **Икономически и социални фактори:** Икономическите неравенства и липсата на възможности в някои региони принуждават хората да търсят по-добър живот в други страни.
- **Климатични промени:** Климатичните промени оказват все по-голямо влияние върху селското стопанство, водните ресурси и жизнеспособността на някои региони и хората започват да търсят по-устойчиви условия за живот.

- **Политически и правови аспекти:** Промени в политическите обстоятелства и нарушаване на правата на човека могат да доведат до масови движения на хора, търсещи убежище и закрила в други държави.
- **Пандемията от COVID-19:** Пандемията оказа допълнително влияние върху принудителната миграция, ограничавайки движението на хора и усложнявайки достъпа до закрила и хуманитарна помощ.
- Според Световната банка около **184 милиона** души - **2.3 процента** от населението на света – живеят извън страната, на която са граждани. Почти половината от тях са в страни с ниски и средни доходи, а около **20%** от тях са бежанци. Броят на бежанците се е увеличил повече от два пъти през последното десетилетие и включва голям брой уязвими хора - децата представляват **41 процента** от тях.[4]

- Агенцията на ООН за бежанците (UNHCR), отчита, че делът от световното население, което е било насилствено разселено, заради наличието на конфликти, политическо насилие, преследване и политически, икономически и екологичните кризи е нараснал от **1** на всеки **167 човека** през 2012 г. до **1** на **88** през 2021 г. В края на 2022 г. **108.4 милиона** души по света са били принудително разселени в резултат на преследване, конфликти, насилие, нарушения на правата на човека и събития, сериозно нарушаващи обществения ред. Повече от 1 на всеки **74 души** на Земята е бил принуден да бяга.[5]
- През 2020 г. една четвърт от световното население е живяло в засегнати от конфликти страни. До май 2022 г. броят на хората, принудени да бягат от конфликти, насилие и нарушения на човешките права, надхвърли **100 милиона** – почти два пъти повече от броя, регистриран през 2010 г. (**41 милиона**).[6]

- Според изчисления на Агенцията на ООН за бежанците, между 2018 г. и 2020 г. всяка година в бежански условия са се родили между **290 000** и **340 000 деца**.[7]
- Към май 2022 г. **13 милиона** души са били разселени поради войната в Украйна. Разселени лица (хора, които са били принудени да напуснат дома си, но никога не преминават международна граница) съставляват по-голямата част от принудително разселените хора в света – приблизително **55 милиона** души в края на 2020 г. (IDMC 2021).
- Общият брой бежанци в края на 2023 г. само в България възлиза на **176 297 души**.[8]
- Между 2014 г. и 2022 г. най-малко **54 125 души** са загубили живота си, докато са мигрирали в чужбина.[9]

Заплахи и рискове

Целите за устойчиво развитие на ООН до 2030 г. разглеждат миграцията като мощен двигател на устойчивото развитие за мигрантите и техните общности. Тя носи значителни ползи под формата на умения, укрепване на работната сила, инвестиции и културно многообразие и допринася за подобряване на живота на общностите в техните страни на произход чрез трансфер на умения и финансови ресурси.[10] Принудителната миграция и разселването обаче са свързани със сериозни рискове и заплахи, които засягат както самите разселени лица, така и обществата и държавите, които ги приемат:

- **Хуманитарни кризи:** Масовата принудителна миграция води до хуманитарни кризи, като например бежански лагери с ограничени ресурси и липса на основни жизнени условия.[11]
- **Неравенство и конфликти:** Присъствието на големи групи принудително разселени лица допринася за напрежение и конфликти с местното население, особено когато става въпрос за споделяне на ограничени ресурси.[12]
- **Рискове за сигурността:** Някои хора искат убежище под фалшив претекст. Те използват фалшиви документи или разкази, за да получат статут и права, свързани с убежището, когато са изправени пред преследване в родните си страни.[13]
- **Социална интеграция:** Принудително разселените лица се сблъскват с предизвикателства при интеграцията в новите си общества, включително езикови, културни и социални аспекти.[14]
- **Натоварване на обществени ресурси:** Без адекватни мерки, големите потоци от мигранти натоварят обществените услуги. Принудително разселените лица се сблъскват със затруднения при достъпа до здравни услуги, което задълбочава здравните рискове.[15]
- **Експлоатация и трафик на хора:** Някои мигранти са подложени на експлоатация и трафик на хора от престъпни групи, които се възползват от тяхната уязвимост[16], както и за трудова експлоатация.[17]
- **Националистически и ксенофобски тенденции:** Някои общества се изправят пред националистически и ксенофобски тенденции в реакция на принудителната миграция, което изостря политическите и социални напрежения.[18]

Всички тези рискове и заплахи изискват адекватни стратегии за управление на принудителната миграция и разселването, както и солидарност и сътрудничество между държавите и международните организации.

[1] Конвенция за бежанците | Основният документ, на който се опира нашата работа - UNHCR България., UNHCR България. https://www.unhcr.org/bg/220-bgresursikonvenciikonvenci-ya-za-bezhancite-html.html

[2] Humanitarian Emergencies around the World | USA for UNHCR., https://www.unrefugees.org/emergencies/

[3] Humanitarian Emergencies around the World | USA for UNHCR., https://www.unrefugees.org/emergencies/

[4] World Bank Group. (2023). World Development Report 2023: Migrants, Refugees, and Societies. In World Bank. https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2023

[5] UNHCR - The UN Refugee Agency. (n.d.). Global Trends | UNHCR. UNHCR. https://www.unhcr.org/global-trends

[6] 100 million people forcibly displaced. UNHCR Refugee Statistics. https://www.unhcr.org/refugee-statistics/insights/explainers/100-million-forcibly-displaced.html

[7] UNHCR - The UN Refugee Agency. (n.d.-b). Global Trends in Forced Displacement – 2020 | UNHCR. UNHCR. https://www.unhcr.org/media/global-trends-forced-displacement-2020

[8] United Nations High Commissioner for Refugees. Refugee statistics. UNHCR. https://popstats.unhcr.org/refugee-statistics/download/

[9] Key global migration figures (as of 22 June 2023). Migration Data Portal. https://www.migrationdataportal.org/media/6626

[10] Migration, Sustainable Development and the 2030 Agenda | International Organization for Migration. (2022, September 13). International Organization for Migration. https://www.iom.int/migration-sustainable-development-and-2030-agenda

[11] Six causes of forced migration. (2022, April 9). https://concernusa.org/news/forced-migration-causes/

[12] Zhou, Y., Grossman, G., & Ge, S. (2023). Inclusive refugee-hosting can improve local development and prevent public backlash. World Development, 166, 106203. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2023.106203

[13] Watch, M. (2022). What is the evidence of asylum fraud? Migration Watch UK Blog. https://www.migrationwatchuk.org/news/2021/09/23/what-is-the-evidence-that-our-asylum-system-is-being-abused

[14] Terrorism in the Lake Chad Region: Integration of Refugees and Internally Displaced Persons, (2018), https://scholar.google.bg/scholar?q=IDPs+face+challenges+in+integrating+into+their+new+societies,+including+linguistic,+cultural+and+social+aspects.&hl=bg&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholart

[15] Gushulak, B. D., Weekers, J., & MacPherson, D. W. (2008). Migrants in a globalized world — health threats, risks and challenges: an evidence-based framework. Emerging Health Threats Journal, 2. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3167650/#CIT0006

[16] Human Trafficking FAQs. United Nations : Office on Drugs and Crime. https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/faqs.html

[17] Labour Migration | International Organization for Migration., https://www.iom.int/labour-migration

[18] ДОКЛАД относно правата на човека и миграцията в трети държави, Европейски парламент. © Европейски Съюз, 2016 Г. – Източник: Европейски Парламент., https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2016-0245_BG.html?redirect

[19] https://data.unhcr.org/en/documents/download/99136

ПОТРЕБИТЕЛСКИ НАВИЦИ

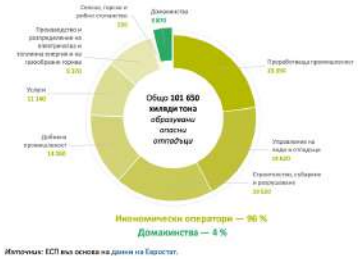
предизвикателства

ПРОЕКТ НА СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ КЪМ СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ • СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ •

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ основан 1888 г.

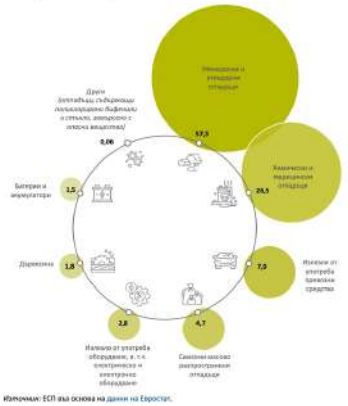
Този информационен лист предоставя преглед на потребителските навици и как те имат потенциал да застрашат съществуването ни.

Фигура 1 — Основни дейности, генериращи опасни отпадъци в ЕС през 2018 г. (в хиляди тонове)

Източник: ЕСП въз основа на данни на Евростат.

Фигура 2 — Основни потоци опасни отпадъци, генерирани в ЕС през 2018 г. (в млн. тонове)

Източник: ЕСП въз основа на данни на Евростат.

Основни факти

- Потребление е какво купуваме и използваме, за да се чувстваме добре и удовлетворени. Когато нещо ни липсва или имаме желание, това е потребност. Всичко, което правим, за да задоволим тези нужди (например купуване на храна или дрехи), се нарича "потребление". С развитието на света, хората и компаниите все повече купуват и използват продукти и услуги. Те си осигуряват основни неща като храна и облекло, но искат и други, като отдих, забавления и образование. Когато нашето общество купува и използва повече, икономиката расте, и правителствата често го използват като знак, че са успешни. Свръхпотреблението създава повече проблеми, отколкото да задоволява базови нужди на хората. Това, което купуваме и използваме, може да навреди на природата. Понякога потреблението може да предизвика и други проблеми в обществото. Например, когато хората купуват твърде много и твърде бързо, това може да замърси околната среда или да предизвика финансови кризи.[1]
- Потребителските навици показват какво купуваме и защо. Те се формират още когато сме малки и продължават да се развиват през целия ни живот.[2]
- До 2050 г. се очаква ние, хората да започнем да натрупваме **3.40 милиарда** тона отпадъци годишно, което ще се увеличи драстично от днешните **2.01 милиарда** тона отпадъци на година.[3]

  Множество фактори влияят на формирането на потребителските навици. Това са нашата култура, личните ни предпочитания, рекламите, които виждаме, стремежът ни да подражаваме на нашите връстници, средата, в която сме израснали и отношението на родителите ни към парите и др. Тези фактори играят основна роля при оформянето на потребителските навици.[4]
- Появата на интернет и електронната търговия преобрази начина, по който пазаруваме, което води до съчетание от онлайн и офлайн навици за пазаруване.[5]
- Днешните потребители предпочитат персонализирани изживявания при пазаруване, управлявани от анализи на данни, които могат да предвидят потребителските предпочитания въз основа на техните личностни качества, историята на сърфиране и покупки.[6]
- Целите за устойчиво развитие (ЦУР) представляват набор от **17** глобални цели, приети от Организацията на обединените нации (ООН) през 2015 г. Те са насочени към решаване на ключовите проблеми, свързани с бедността, неравенствата, климатичните промени и много други проблеми на съвремието. Една от тези цели е Цел 12, която е насочена към осигуряване на устойчиви модели на потребление и производство, което е от ключово значение за осигуряване на нуждите на настоящото и бъдещите поколения.[7]
- Тройната планетарна криза включва изменение на климата, загуба на биологично разнообразие и замърсяване на околната среда, а последствията от тази криза представляват заплаха за благосъстоянието на хората. Свръхпотреблението и свръхпроизводството представляват неустойчиви модели на потребление и производство и са основните причини за тройната планетарна криза.[8]
- Хората в по-богатите страни използват и изхвърлят **10** пъти повече от нещата, кои, отколкото тези в по-бедните страни. Голяма част от отпадъка е храна, а средно на година един човек изхвърля **120 кг** храна.[9]
- Усилията на международната общност за възстановяване след пандемията от COVID-19 са насочени към по-чист и зелен начин на живот. Това означава, че се подкрепят организации и хора, които произвеждат и купуват стоки, които не вредят на природата. Създават се правила и стандарти, които ни насърчават да бъдем по-отговорни и по-осъзнати.[10]
- Сто хиляди тона дрехи и битов текстил се изхвърлят в България годишно, което се равнява на повече от **5** пъти теглото на НДК в София.[11]
- Въпреки все по-голямото осъзнаване на важността на устойчивото потребление, „бързата мода“ остава доминираща тенденция и до днес. Модната индустрия е вторият най-голям замърсител в световен мащаб. Днес облеклата често се третират като еднократни, а индустрията се разраства глобално.[12] Проектирането, производството и продажбите стават с все по-бързи темпове. За последните **15** години, поради нарастващия брой на хората с повече доходи и появата на "бърза мода", производството на облекло се е удвоило.[13]

- Светът генерира **2.01 милиарда** тона твърди битови отпадъци годишно, като поне 33% не се управляват по безопасен за околната среда начин.[14]
- В Източна и Южна Европа много отпадъци все още се изхвърлят на сметища. В България и Малта тази цифра достига над **70%** от общото количество отпадъци, докато в Гърция, Кипър и Румъния е повече от половината отпадъци.[15]
- Хората се хранят, не само, за да си доставят необходимата енергия, но и като социален акт – семейни празници и срещи с приятели често се случват около трапезата. Въпреки това, една трета от световната храна се изхвърля, което е равно на **1.3 милиарда** тона. Тази загубена храна може да нахрани **3 милиарда** души годишно, което е четири пъти повече от броя на гладуващите в света.[16]
- Свръхпотреблението и материализмът са тясно свързани с нашия стремеж към постоянно притежаване на повече и по-нови вещи, за да следваме последните модни тенденции или социални стандарти. Това непрекъснато желание за материални стоки и пътувания може да ни накара да се чувстваме неадекватни, ако не можем да отговорим на тези стандарти или ако винаги се сравняваме с другите. В резултат на това, вместо да ни донесе щастие и удовлетворение, свръхпотреблението и материализмът често водят до обратното – усещане за недостатъчност и намалено благополучие, което влияе на психичното ни здраве.[17]
- Тъй като платформите за електронна търговия използват анализи на данни, за да предвидят поведението на потребителите, съществува риск от нарушаване на сигурността на личните данни и злоупотреба.[18]
- Въпреки че напредъкът в технологиите и променените потребителските навици доведоха до удобство и изобилие от възможности за избор, те представляват и заплаха за околната среда, икономиката и благополучието на хората. От решаващо значение е да се постигне баланс между нуждите на хората, тяхното удобство и съзнателното потребление, за да се проправи пътя към устойчиво бъдеще.

Препоръки

- Пазарувайте на местно ниво, за да подкрепите бизнеса на общността.
- Изберете екологични и устойчиви продукти.
- Бъдете внимателни с импулсивни покупки.
- Дайте приоритет на качеството пред количеството.
- Бъдете информирани за това къде и как се доставят продуктите.

[1] доц. д-р Елка Василева, доц. д-р Даниела Иванова, д-р Нина Типова, д-р Стилиян Стефанов; Устойчиво потребление в България, Издателски комплекс - УНСС, София, 2012 г. (https://www.scp-bg.com/wp-content/uploads/2013/02/Vasileva_E_D_Ivanova_Sustainable_Consumption_Bulgaria_21.01.13.pdf)

[2] Иван, Димов, Психологически особености на икономическата социализация, изд. Нова звезда, http://www.zapsihologa.com/2013/01/blog-post_25.html

[3] What a Waste 2.0: Глобална моментна снимка на управлението на твърдите отпадъци до 2050 г.

[4] Петров, К., Външни фактори, определящи потребителското поведение. Лекции По Икономика. https://www.bg-ikonomika.com/2012/05/vynshni-faktori-opredelqshti.html

[5] Никола Илчев, Промяна на потребителското поведение след навлизането на електронната търговия в България, УНСС, Инфраструктура и комуникации, кн. 15, ноември 2020 г., стр. 145

[6] Румен Кетипов, „Индивидуалност и модели при вземане на решение в Интернет", БАН, ИИКТ, София, 2021 г.

[7] Martin. (2023, September 11). Sustainable consumption and production. United Nations Sustainable Development. https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-consumption-production/

[8] Martin. (2023, September 11). Sustainable consumption and production. United Nations Sustainable Development. https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-consumption-production/

[9] United Nations Statistics Division. — SDG indicators. https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/

[10] United Nations Environment Programme., Resource efficiency. UNEP - UN Environment Programme. https://www.unep.org/explore-topics/resource-efficiency

[11] Мавров, Б. (2023). 20 пъти теглото на ФКЦ Варна изхвърляме като текстилни отпадъци годишно - Българска Асоциация Кръгов Текстил. Българска Асоциация Кръгов Текстил. https://bact.bg/2023/07/06/izlozhba-varna-morska/

[12] Как текстилната продукция замърсява околната среда | Новини | Европейски парламент. (2023). https://www.europarl.europa.eu/news/bg/headlines/society/20201208STO93327/kak-tekstilnata-produktsiia-zamrsiava-okolnata-sreda-infoghrafiki

[13] Ellen MacArthur Foundation, A new textiles economy: Redesigning fashion's future (2017).

[14] Инфографики: фактите относно отпадъците в ЕС | Новини | Европейски парламент. https://www.europarl.europa.eu/news/bg/headlines/society/20180328STO00751/infoghrafiki-faktite-otnosno-otpadtsite-v-es

[15] Инфографики: фактите относно отпадъците в ЕС | Новини | Европейски парламент. https://www.europarl.europa.eu/news/bg/headlines/society/20180328STO00751/infoghrafiki-faktite-otnosno-otpadtsite-v-es

[16] Твърде ценно за коша., https://www.eatresponsibly.eu/bg/foodwaste/1#section-bin

[17] Митева, Даниела. ПСИХОЛОГИЯ НА ОПТИМАЛНОТО ФУНКЦИОНИРАНЕ, 2011, https://www.vfu.bg/prepodavateli/proceduri_za_docent/daniela_miteva/resume.pdf

[18] Законодателен акт за цифровите услуги, European Commission, (2023), https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/qanda_20_2348

Настоящата публикация е предназначена само за информационни цели. Тя трябва да бъде достъпна безплатно. Мненията и/ или заключенията, изразени в нея, не представляват официалното становище на Столична община.
Нито авторът, нито което и да е лице, действащо от нейно име, носи отговорност за използването на информацията, съдържаща се в нея.
Възпроизвеждането е разрешено при условие, че се посочи източникът.

Изживей науката

Научната поредица „Фактите говорят“ включва колекция информационни листове с актуална информация за състоянието на обществото и околната среда. Изготвят се от Стопански факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ и са полезни за студенти, изследователи, учители, иноватори и журналисти.

ЦЕНТЪР ЗА ВИЗУАЛНА НАУКА

КАЛЕЙ ДОСКОП